

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SOSYAL MEDYA’NIN TOPLUMSAL EYLEMLERDEKİ ROLÜ:
TAHRAN VE TAHRİR OLAYLARI’NIN
SÜREÇ ANALİZLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

ERZAN AKTAR

İSTANBUL - 2016

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**SOSYAL MEDYA’NIN TOPLUMSAL EYLEMLERDEKİ ROLÜ:
TAHRAN VE TAHRİR OLAYLARI’NIN
SÜREÇ ANALİZLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

ERZAN AKTAR

TEZ DANIŞMANI :

YRD. DOÇ. DR. SÜLEYMAN ELİK

İSTANBUL – 2016

ONAY

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi olan Erzan AKTAR'ın hazırladığı ve jüri önünde savunduğu “*SOSYAL MEDYA’NIN TOPLUMSAL EYLEMLERDEKİ ROLÜ: TAHRAN VE TAHRİR OLAYLARI’NIN SÜREÇ ANALİZLERİ*” başlıklı tez başarılı kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Süleyman ELİK

.....

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Üyeler:

Prof. Dr. Lütfullah KARAMAN

.....

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Kürşad ASLAN

İstanbul Medipol Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

.....

Tez Savunma Tarihi: 29.06.2016

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu yüksek lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Alıntılanan başkalarına ait tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini kaynak göstererek atıfta bulunduğum gibi, yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

ERZAN AKTAR

ÖNSÖZ

Tez danışmanım olarak, çalışmamın tüm aşamalarında bilgi ve desteğini esirgemeyen, emeğimin ve sabrımın gerçekleşebilmesi için gerekli ortamı yaratarak, karşılaştığım her güçlükte tecrübesiyle bana yol gösteren Sayın Doç.Dr.Süleyman Elik'e tüm içtenliğimle teşekkürlerimi sunarım.

Öğrencilik hayatım ve tez dönemim dahilinde, engin bilgi ve birikimleriyle bana ve tüm öğrenci arkadaşlarıma sağlıklı ve verimli bir süreç sunan başta Sayın Prof. Dr. Lütfullah Karaman olmak üzere, diğer Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri hocalarıma teşekkür ederim. Yarattıkları bilimsel, yapıcı ve dinamik akademik ortam ile öğrencilerini yaratıcılığa iterek, bizlere, adına uygun bir öğrenim deneyimi yaşatmayı bilmişlerdir.

Sevgisi, şefkati ve yüreğiyle her zaman yanımda olan canım anneme, dualarıyla moral veren halama ve ablama, kızı olmaktan her zaman gurur duyacağım ve beni göklerden izlediğine inandığım babama, her zaman varlıkları için şükrettiğim dostlarıma tüm süreç boyunca verdikleri manevi destek için tüm kalbimle şükranlarımı sunuyorum. Siz bana inanmasaydınız, bu çalışma gerçekleşemezdi, iyi ki varsınız.

ERZAN AKTAR

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	ii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM I : Araştırmanın Kavramsal Yaklaşımı ve Sosyal Medya

1.1. Giriş.....	5
1.2. Teorik Çerçeve.....	6
1.3. Yeni İletişim Teknolojileri ve Sosyal Medya Kavramı	9
1.3.1.Yeni İletişim Teknolojileri.....	9
1.3.2.Sosyal Medya, Bileşenleri ve Temel Kavramlar.....	11
1.4. Sosyal Medya ve Toplumsal Hareketler Bağlantısı.....	12
1.5. Siber Aktivizm.....	15
1.6. Sosyal Medya : Siber-Ütopyanizm ve Politik Realizmin Arasında.....	17
1.7. Sonuç.....	18

BÖLÜM II : Sosyal Medya ve İran Yeşil Hareketi

2.1. Giriş	20
2.2. 2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Yeşil Hareketi.....	20
2.3. Yeşil Hareketi.....	24
2.1.1. Yeşil Hareketi'nin Kökenleri.....	25

2.2.2. 2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Yeşil Hareketi.....	26
2.4. 2009 Sonbahar Protestoları.....	26
2.5. İran İnternet Sansürü ve Alternatif İletişim Yolları.....	28
2.6. Sonuç	34

BÖLÜM III : Kahire Tahrir Olayları ve Sosyal Medya'nın Etkisi

3.1. Giriş	36
3.2. Mübarek Dönemi Siyasi Protestolar ve İnternet.....	36
3.3. Kifaye Hareketi – Mısır Değişim Hareketi.....	40
3.4. 6 Nisan Gençlik Hareketi	43
3.5. 2012 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Adayı : Muhammed el-Baradei	45
3.6. “Hepimiz Halid Said’iz” : Devrim’in Facebook Profili	47
3.7. #Jan25 - 25 Ocak Ulusal İsyân Günü.....	49
3.8. Sonuç.....	51

BÖLÜM IV : SONUÇ VE DEĞERLENDİRME..... 53

KAYNAKÇA 56

ÖZGEÇMİŞ 60

Özet

Teknolojik gelişmeler ile farklılaşan iletişimsel alışkanlıklarımız, internetin günlük yaşam pratiklerimize getirdiği yeni sanal ortamlar ile bireysel ve toplumsal alanlarımızın dönüşmesine sebep olmuştur. Böylelikle yeni medya ortamlarının kullanıcılarına sağladığı olanaklar toplumsal farkındalık, siyasi gündem tartışmaları, farklı kurum ve toplulukların eylemlerini organize edebilmeleri için mobil bir ortam arayışı, bireysel ve toplumsal sorunların karşılıklı fikir alışverişleri ile şekillendiriliği ve tartışıldığı yeni agoralar oluşturmaya başlamış oldu. İnternetin, özellikle sosyal medya araçlarının, ana akım medya araçlarına alternatif oluşturması ve birebir diyalogu sağlaması, son yıllarda dünyanın birçok yerinde meydana gelen toplumsal protesto ve direniş hareketlerinde de önem kazanmalarına neden olmuştur. Değişik örgütlenme modelleri ve lidersiz olma özellikleri ile tarihteki diğer toplumsal hareketlerden farklılaşarak kendilerini gösteren bu protestoları, merkezi olmayan, sanal ortamlarda toplumsal ve siyasi sorunlar etrafında toplanarak doğallaşan bir kesimin, örgütlenerek büyükşehirlerdeki meydanları/caddeleri işgal etmesi ve kendilerini bu sanal ağ halinden kurtararak anlamlandırması olarak açıklayabiliriz. Bu çalışma, son yıllarda artarak kullanılan mobil teknolojilerin ve medya araçlarının, gündelik hayat üzerindeki etkisinin yanı sıra toplumsal hareketlerde de etkinliğini giderek arttırması ve yaygınlık kazanarak yeni bir protesto kültürünü ve tarihini oluşturması üzerinedir. İran'da Yeşil Hareketi öncülüğünde başlayan ve sosyal medya araçlarının gücü ile iktidara bir başkaldırı niteliğinde olan 2009 Tahran Olayları'nı, 2011 yılının ilk aylarında Mısır'ı değişime götüren, halkın mobilize edilmesi ile sosyal medya kullanımında örnek gösterilen Kahire Tahrir Meydanı Protestoları'nı ve onunla birlikte Mübarek'in görevinden çekilmesi için birlik olan diğer sosyo-politik aktörleri, ülkedeki bu çalkantılı siyasi sürecin bireyler üzerindeki etkisini, olaylar karşısında takındıkları tavırları ve hoşnutsuzluklarını dile getirenlerin yarattıkları sanal kamusal alanları ve onların etkilerini, toplumsal ve siyasi hayata yansımalarını incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Sosyal medya, biyopolitika, kamusal alan, sosyal ağlar, aktivizm, bilgi ve iletişim teknolojileri, demokrasi, protesto, İran, Mısır, Tahrir Meydanı, Facebook.

Abstract

Our communicational habits which are exposed to changes with the technological developments, made our individual and social areas transform with the new virtual environments that the internet brought to our daily living experiences. Thus, the opportunities that the new media tools brought to the users opened up new age people raise social awareness, created space for daily political issues, and made them search for mobile environments where they can organize their activities and exchange ideas on social and individual problems. Internet and especially social media as an alternative to the main media tools ensured direct interaction between people and became very important in the communal protests and resistance activities that take place in the recent years all around the world. These protests differ from the similar others in the history in a way that they have different models of organizing and they have no leaders at all, and we can say that these protests are shaped by a group of people who naturally come together on social media discussing the social and political problems, and in the end, occupying streets and squares of big cities and coming to real life isolating themselves from the virtual environment. This study is not only stating the effects of mobile technology and the media tools, which is being used commonly for the past few years, on our daily lives, but it is also showing how it creates a brand new protesting culture by increasing its place in social organizations. We will be trying to analyze few examples, such as the 2009 Tehran case, which was led by the Green Movement and was considered to be a riot to the government activities with the power of social media tools, or Tahrir Square protests which lead to a change in Egypt in the first months of 2011, where the community was mobilized, and the actors came together to cause Mobarak to leave; proving to be a great example of the use of social media. We will also be discussing the effects of the political issues on individuals, and how the people created a virtual public sphere by voicing their dissatisfaction.

Keywords: *Social media, biopolitics, public sphere, social networks, activism, information and communication technologies, democracy, protest, Iran, Egypt, Tahrir Square, Facebook.*

GİRİŞ

Uzun yıllar, rejimlerinin ve iktidar sahiplerinin altında nefes almaya çalışan İran ve Mısır toplumlarının, bireysel ifade ve politik söylem özgürlükleri için mücadele etmek zorunda oldukları bir ortamda, lokomotif bir görev gören sosyal medya araçlarının *2009 İran Cumhurbaşkanlığı Seçimi* ve *2011 yılı 25 Ocak Kahire Tahrir Devrimi* süreçlerinde ne denli etkili kullanıldıkları üzerine bir araştırma ortaya koymak niyetindeyiz. Bu iki olayda; harekete katılım sağlayan ve eski model mobilizasyon modelleri ile örgütlenenlerin yanında, hiçbir kurum ya da kuruluşa bağlı olmadan, sadece internet üzerinden kendini görünür kılmaktan öte giderek meydana çıkma eğiliminde olan bağımsız bireylerin sürece nasıl dahil olduklarını da anlamaya çalışacağız. Çalışmamızda, bilgi ve iletişim teknolojilerinin, özellikle son yıllarda dünya genelindeki bu önemli politik süreçlere olan katılımı arttırmaya yardımcı olan sosyal medya araçlarının yapıcı mı yoksa yardımcı bir rol ile katılım sağladığının cevaplarını da arayacağız.

Temel olarak çalışmamız; bireylerin meydanlarda toplanma ve sanal ortamda seslerini duyurmaya neden gerek duyduklarını inceleme amacındadır. Söz konusu iletişim teknolojilerinin global boyuttaki kullanımından, politik ve sosyal birer kriz halindeki bu iki ülke özelinde nasıl bir rolde olduklarının altını çizmek ve sosyal medya araçlarından hangilerinin ne tür özellikleriyle katkı sağladıklarını ortaya koymakta yatmaktadır. Araştırmamız, disiplinlerarası bir çalışma olup, iletişim teknolojilerinin politik düzlemde ne denli önemli olduğunu vurgulamakta ve bu iki ülkenin farklı dinamikler ile benzer yollar üzerinden oluşturmaya çalıştıkları sistemler karşıtı toplumsal hareketlerin amaçları doğrultusunda başarıya ulaşmış, ulaşmadığını da inceleme niyetindedir.

Bu bağlamda, teorik çerçevemizi açıklamanın yanı sıra, birleştirici roldeki sosyal medyayı ve yeni iletişim teknolojilerinin kullanıcılarına sağladığı olanakları özetleme gereği duyduk. Bu araçlara çok anlam yükleyenlerin yanında, savunulan davaların anlamlarının içini boşalttığına inananlara ve bunları kavramlarla açıklayanlara da yer vermeye çalıştık.

Araştırmamız boyunca cevabını aramaya çalışacağımız sorular ise şunlardır :

- Teknolojik gelişmelerin demokrasi söylemi ve fikir özgürlüklerine katkısı nedir?
- Toplumda infiâl yaratan protesto zincirlerinin içinde sosyal medya nerede durmaktadır? Bir araç mıdır yoksa etkili bir aktör müdür?
- Ülkelerin iç dinamiklerine göre sosyal medyayı etkin kullanan kesimler nedenli başarılı olmuşlardır?
- Günümüzün teknolojik gelişmeleri ışığında bireyi özgürleştiren bu araçların siyaset yapma yetisi ne derecedir?
- Neredeyse her biri birer sosyal medya aracı ile anılan protestoların başarısında ya da başarısızlığında sosyal medyanın etkisi nedir, bu sıfatları hak ediyorlar mı?

Temel bulgulara ulaşılmasında birer yol gösterici olan bu sorular çerçevesinde, öncelikli olarak sosyal medyanın ne olduğuna ve nasıl işlediğine bakacağız. Hangi temeller üzerine kurulu bir sistemle çalışmakta ve nasıl çeşitlendirilmektedir? Protestolar sırasında hangi sosyal medya aracı ne tip özellikleri ile öne çıkarak sanal alan ile kent uzamı arasında bir bağ kurulmasına katkı sağlamıştır? gibi sorularla, sosyal medyanın kullanıcılarını siberuzamdan kentuzamına yönlendiren özelliklerini bulmaya çalışacağız.

Çalışmamızın kavramsal çerçevesini, sosyal medya kullanıcılarından öte, öncelikle bireylerin toplumda “görünür olma” istekleri ve içinde buldukları sistemlerin önlerine sunduğu araçlar ile kalıcı kılmaya çalışmaları üzerine kurmaya çalıştık. Bunu

İktidar sahiplerinin denetimi altında kalan ana akım medyanın işlevsizleştiği bu yoğun dönemlerde, sosyal medyanın atağa geçerek iletişim ve toplum politiği üzerine söz söyleyen tavrı; onun, gelecek dönemlerde de ilgiyle ve yakından takip edilmesini sağlamakta, ayrıca “*Vatandaş Haberciliği*” gibi bir oluşumu ortaya çıkarışı ile, bireye anlık haber paylaşım, yorum yapabildiği bir alanı sağlaması ile öz farkındalıkların toplum yararına paylaşılabilmesi fırsatını da tanımaktadır. Böylece birey habere ulaşmada monolog olan bir ana akım medya aracından çok,

diyologa yönelerek daha kapsamlı bir bilgi ağına ulaşabilmekte ve bu durumu, siyasi ve sosyal statünün ötesinde gerçekleştirerek bağımsız ve objektif olabilmektedir. Bu durumun tersi de sanal ortamlarda yaşanabilmekte ve örneklerini bu olaylarda da gözlemleyebilmekteyiz.

Önemle belirtmeliyiz ki; üzerinde çalıştığımız ülkelerde yaşanan olaylarda yardımcı rolde yer alan, her dakika gelişebilen ve yeni özellikleri ve araçları ile sosyal hayatın içinde geniş kitlelerce takip edilen sosyal medyanın etkileri ile ilgili kapsamlı bir çalışmaya Türkçe kaynaklarda maalesef ulaşamadık, yoğunlukla İngilizce kaynaklardan yararlandık. Bunun yanı sıra özellikle Mısır'da dönemin önemli aktörlerinin sosyal medya aralarındaki sayfalarını takip ederek, Arapça'dan tercümesini sağlamaya çalıştık. İran'ın i dinamiğinden kaynaklı olarak "dış dünyaya seslerinin duyurulması" amacından da devam eden ortak sosyal durumdan dolayı çoğu İngilizce yazılmış kaynaktan faydalanmaya zen gösterdik. İran siyasetini ve Yeşil Hareketi'ni daha iyi analiz edebilmek adına *Hamid Dabashi* (2011:)’nin kaleme aldığı *The Green Movement in Iran* adlı eserden faydalanmaya çalıştık. Ayrıca disiplinlerarası bir konu olması özelliği ile Sosyoloji, Felsefe ve İletişim gibi bilimlerden de kaynak bulmaya, sosyal medya üzerine araştırmalar yapan ünlü biliminsanların araştırmalarından da faydalanmaya zen gösterdik. Özellikle *Habermas(2010)* , *Castells (2013)* , *Morozov (2011)* , *Quirk (2009)* gibi isimlerin toplum, birey, iletişim ve siyaset üzerine düşünceleri ana çerçevemizi oluştırmakta bize yardımcı olmuştur.

Araştırmanın İran ile ilgili bölümünde; Yeşil Hareketi'nin 2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimi'nde etkin bir platform olarak yer alması ve sosyal medya araçlarını yoğun bir Şekilde kullanarak sadece ülke içinde değil, dışında da bir tepkinin başlatılması yönünde ne denli aktif bir rol oynadığını değerlendireceğiz. Yeşil Hareketi'nin oluşma aşamaları ve sosyal medyada yarattığı kimlik üzerine bir incelemenin ardından, İran'da uygulanan geniş çaplı internet sansürünü ve bu sansürü aşmanın yollarını analiz edeceğiz. İran için seçim dönemi sosyal medya kullanımında bloglar, web siteleri ve Twitter üzerinden atılan tweet'lerin taranarak, olaylarla ilgili rapor ve analizlerin incelenmesi ile genel bir bakış açısı yaratmaya çalışacağız.

Çalışmanın diğer kısmını oluştıran Mısır örneğine ise; birincil yolla dahil olduğu

ve sosyal medya pratikleri bizzat tecrübelerindiği için daha kapsamlı olabilmıştır. Kahire Tahrir Meydanı İşğâli'nde yer alan önemli grup ve inisiyatifler ile ana amaç çerçevesinde sosyal medya üzerinden bu eylemin koordinasyonunun ve kullanıcılar arasında mobilizasyonunun sağlanmasına ön ayak olan özel kullanıcıları inceleyerek, eylem sistematığını çözmeye çalışacağız. Amaçları doğrultusunda muhalif ağlarını birleştiren oluşumlar, iktidarın egemenliğini kırmak amacıyla faaliyetlerini son ana kadar canlı tutmaya, bağlantılarını hem uluslararası hem de ulusal bakımdan genişleterek Mısır'da hakim olan ordu ve siyaset bağıntılı bir iktidara direnebilmişlerdir.

BÖLÜM I

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Giriş

Toplumsal hareketler, tarih boyunca devletlerin geleceklerini belirleyen ve onların, farklı yönetim biçimlerine ve sosyal disiplinlere dönüşmesini sağlayan unsurların çıkış noktaları olmuş, sosyal ve siyasi hayatı dönüştürecek yeni normlar yaratmışlardır. Bu norm yaratıcıları, başlangıçtaki lidersizliklerinin yerini, zaman ilerledikçe bir temsilciye bırakabilmekte ve hakkını savunmaya bu temsilci vasıtasıyla devam edebilmektedir. Normların işleyişini düzenli hale getirmeye çalışan bu temsilciler, iktidar sahiplerine karşı denetimden bağımsız kalabilen bir karşı iktidarı, yani; “*muhalfe*”i de oluşturmaktadırlar. Demokratik toplumlarda toplumsal sorunları dile getirmek, sorunlara yönelik talep ve çözüm önerileri geliştirerek kamusal alanda tartışmak ve onu siyasal alana taşımak, sosyal hareketler aracılığı ile gerçekleşmektedir. Toplum içerisinde bilgiye ulaşmanın sağlayıcısı olarak bilinen ana akım medya genellikle hükümetlerin kontrolünde olduğundan, karşı iktidarın kendi arasında iletişimi sağlaması için başka bir araca gereksinim duyması sorunsalı da ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmelerin hızlanması ve internetin Web 2.0 platformuna geçmesi ile bu ihtiyacın karşılanması siber alanların erişime açılmasıyla beraber artış göstermiş, böylelikle yanlı ya da muhalif sesler de ifade özgürlüğü çerçevesinde kendilerine platformlar yaratmaya başlamışlardır.

Sosyal medya araçları ve kablosuz iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle bilgi paylaşımının çoğalması, bilgiye ulaşımın hızlanması, monolog iletişimin yerini diyaloga bırakmasıyla beraber politik ve sosyal birçok konuda da görüşlerin özgürce bu ortamlarda bildirilmesine başlanmıştır. Sanal bir kamusal alan haline gelen bu yeni iletişim ortamı, tekelleşen ana akım medyaya alternatif olarak belirlenmiştir. Bu tip oluşumlar sivil iradenin gücünü arttırmış, çoklu katılımcı kitlelerle de demokratik bir ortam yaratmıştır. Böyle bir ortamın varlığı ile siyasi hayata katılım da artmış, azınlık topluluklar ve çeşitli gurplar toplum içerisinde seslerini, taleplerini ve tepkilerini daha fazla duyulur hale getirmek için sosyal medya araçlarını

kullanmaya başlamışlardır. İnternet ve içinde geliştirilen medya araçlarının, inceleyeceğimiz yakın iç dinamiklere sahip bu üç olaydaki yerlerini ve yarattıkları etkileri/tepkileri ortaya koyarak, aslında, yeni çağın hızlı gelişen teknolojisiyle beraber kendi iktidarlarını yaratmak adına vatandaşa ne yarar sağladığına değinmeye çalışacağız.

Çalışmanın iki ana kaynağını oluşturan İran ve Mısır'da görülen sokak protestoları örneklerinde yardımcı bir güç olarak kullanılan sosyal medya, organize olma ve protestolar süresince mobilize kalarak iletişimde olma yönüyle ve kullanıcılar arasında bu konuda bir pratik geliştirerek kısmî de olsa eylemin odağı doğrultusunda başarıya ulaşmalarında bir araç olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Salt organize olmanın dışında; bilgi alışverişini sağlamayı ve her an güncellenen konu başlıkları altında forumlaşarak tartışabilmeyi, çözüm üretebilmeyi, beraber hareket ederek seferberlik duygusunu kamu yararına dönüştürebilmeyi başarabilmişlerdir. Sanal demokratik alanın kentsel uzama dönüşerek ilerleyen lidersiz, özgür bireylerle doğallaşan bu protestolar, postmodernizmin açıklamaya çalıştığı gerçeklik olgusunun değişkenliğini de bir kez daha kanıtlar niteliktedir.

1.2. Teorik Çerçeve

Siyasal sistemlerin bireyler üzerinde uygulamak istediği politikalar, bireyin kişisel alanına kadar uzanmaya başlamış ve modernizm ile beraber yükselişe geçen özgürlükçü, hümanist ve demokratik düşünceye dayalı söylemler, çağımızda liberal demokrasi, kapitalizm ve teknolojik gelişmelerle beraber revizyona uğramıştır. Bu ihtiyaca uluslararası ilişkiler yaklaşımlarından postmodernizm ve postyapısalcılık yaklaşımları cevap verebilmiştir. Bu yaklaşımlar, bireyin öznelleşme çabasını ve özgürleşmeyi öne çıkararak hareket etmesini savunmaktadır. Kapitalizmin gelişmesiyle siyasal iktidarın gözünde değerli bir kaynak haline gelen birey, nesneleştirilmiş ve özgürlüğü elinden alınmış olarak barınmaya bırakılır (Foucault, 2003). Bu sistem içerisinde biçimlenen *biyoiktidar/biyopolitika*, bir yandan bireyin yeteneklerini arttırıp, gücünün farkına varmasını destekleyerek sisteme itaat etmesini sağlarken, bir yandan da, onun, biyolojik özelliklerini (doğum ve ölüm oranları,

sağlık, yaşam süresi vb.) denetim altında tutarak, bireyin tüm yapısıyla siyasal stratejilere dahil olmasını hedefler. Burada hedef; bireyin politik yaşamı değil, biyolojik hayatıdır. Kavramsallaştırılmış hali ile insan, siyasetin öznesi değil, nesnesi konumunda bulundurulmaktadır.

“Biyopolitikanın anlamı bir yandan politika ile hayatın, kültür ile doğanın, soyutun alanı ile sorgulanamaz olanın, öte yandan da ahlakın alanı ile yasal eylemin arasında daima olumsal, daima kırılğan olan farkı görünür kılma yeteneğinde yatar.” (Lemke, 2013).

Küreselleşme ve sonrasında bu alanlar, yerini, bireyin önde olduğu, “ben-merkezci” bir yapıya ve küresel kapitalizme karşı olmaya bırakmıştır.

Son zamanlarda birçok ülkede sıkça gerçekleşen siyasi protestolara bakarsak; devletlerin yönetiminde yer alanların, neo-liberal siyaset anlayışıyla beraber kapitalist sisteme entegre olmaları birey ve sınıf arasındaki sosyo-ekonomik dengenin bozulmasına da neden olmaktadır. Bireyler bu noktada, toplumdaki görünürlüklerini arttırmak ve sistem içerisindeki durumlarını belli etmek amaçlı farklı yollar aramaya girişirler. Günümüzde bu durum kendini, sosyal medya araçlarının agora işlevi görerek kamusal alanlaşması ile açığa çıkarmaya başlamıştır. Bu görünür olma hali, bireylerin sistemle ilgili sorunlarının soyut bir yolla dillendirilmesini sağlamıştır. Ancak, asıl kırılma, görüntüde olma halinin eyleme dönüştürülmesiyle oluşmuştur. Dijital sosyal ağlar, bu noktada eylemlerin fiziksel olarak belirlenmesi ve kullanıcılar arasında köprü görevi görerek koordinasyonu sağlamakta son derece sınırsız bir biçimde hizmet vermektedir. Önemli olan konu; toplumsal hareketlerin temsil ettikleri toplum ile ilişkilendirilebildiği ve süreçlerinin ne denli özgün ve üretici olabilmesidir. Düşüncelerin belirlenmesinde anayasal sınır ile belirlenen kurumsal kamusal alan uzamı, devlet ve üst düzey toplum elitlerinin tekelindedir. Ancak sınırsızlık ve sınıfsızlık olguları ile bu dayatmaları kıran internet, kentsel uzam ile siber uzam arasında kullanıcılar vasıtasıyla oluşturduğu özerk alan ile iletişim ve fikir özgürlüğünü de sınırsızlaştırmaktadır. Toplumsal hareketlerin oluşması, iktidar sahiplerinin iletişim kanallarındaki denetim halinin ötesine

geçilerek, toplumun her kesiminden bireyin entegre olabileceği bir alanın oluşturulması ile de başlamaktadır.

Kamusal alanları çeşitlendiren sosyal medya araçlarının, bireyleri “*görünür olma/temsil edilme*” yönleriyle belirtmesi, söylem ve fikir özgürlüğünün sınırlarını da fiziksel ve kavramsal olarak genişletmiş olur. Zaman ve mekan kısıtlaması olmayan bu araçlar, kamusal alan kavramını dönüştürdüğü gibi toplumu oluşturan bireyleri de dönüştürmekte ve sosyalleştirmektedir. Özellikle bu tip araçların içeriklerindeki çeşitliliğin verdiği olanaklarla beraber bireyler, kendilerini rahatça ifade etmekte, bu da paralel bir ortamın oluşmasını sağlayarak, demokratik toplumların demirbaşlarından sayılan yandaş/muhalif kimliklerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

G. Deleuze, F. Guattari ve J. Baudrillard gibi eleştirel kuramcılarının, WEB 2.0 seviyesinin daha bulunmadığı dönemlerde, sosyal medyanın, özellikle “**görüntüde olma hali**”ni sağlayan bileşenlerine alt metin oluşturabilecek söylemleri bulunmaktadır. Bu özelliğin, 1980’li yıllarda yayınlanan metinlerde temelini atıldığı gözlemlenmiştir. Ek olarak; ‘kapitalist sistemlerin, bireylere istemleri dışında “yüzler” oluşturmaya çalıştığı ve bunların, toplum tarafından tüketilmeye zorlanarak, üretim halinin devamlılığı’ savunulmaktadır (Deleuze, 1980). Açıklamak gerekirse; ödipalleştirilen bu ifade edilme hali ile birey, sistemin kendisine sunduğu alanlarda sosyalleşmeye başlar. Nesnel olarak devam ettiği bu sanal hayat da; aslında tam olarak kapitalist sistemin istediği gibidir. Eğer birey, bu yüzeysel temsiliyet halinden kendini sıyırma gereği duyarsa, sistem tarafından onun için hazırlanan bu yeni sanal kamusal alanı kullanır ve tüketim maddesi olma durumdan çıkmak için kendini madden olacağı bir alana doğru iteler. İşte tam da bu noktada; günümüzde yaşanan “alan/meydan isyanları” ortaya çıkar. Sistemin dogmatik öğelerinin bir birikimi olarak; bireyin bu nefes alma (*isyan etme/sisteme karşı çıkma*) hali, kendisinden ve toplumun diğer kesiminden de bir kaçış niteliğindedir. Bireyin bu durumun farkına vararak çoğunluğa katılması, aslında kendini özgür sandığı sanal ortamın yani yeni kamusal alanının da var olmadığını anlaması ile aynı zamana denk gelir ki; birey özgürlüğünü savunan Marksist düşünce sistemi ve Agamben-ist birey tanımı “*homo sacre*” bile bu noktada yetersiz kalmaktadır.

1.3.Yeni İletişim Teknolojileri ve Sosyal Medya Kavramı

Medya güçlü bir yönlendirme aracı ve demokratik sistemlerin bilinen üç ayağı; *Yasama, Yürütme ve Yargı*'nın, gelenekselleşen radyo-televizyon-gazete vb. gibi tek yönlü iletişim sağlayan araçlarının yanında dördüncü bir ayak olarak kabul edilmektedir. Günümüzde ana akım medya aracı olarak adlandırılan *Radyo-Televizyon-Gazete* üçlüsü, kamusal iletişimi sağlamak amacıyla ortaya çıkmışsa da; kapitalizmin etkisinde kalarak kâr elde etmek amacıyla siyasetle de doğrudan ilişki kurmaya başlamış, iktidarın toplumsal denetimi elinde tutabildiği ve toplumsal dönüşümlerin dinamiklerini etkileyebilecekleri bir mecra olmuştur. Böylece medya vatandaşı yönlendirme aracı olarak da kullanılmıştır. Bu tek yönlü medya araçları, çıkarlar doğrultusunda kullanıldığından ve kamuoyu tarafından güvenilirliğini yitirmeye başladığından dolayı alternatiflerini de doğurmuştur.

Ünlü sosyolog *Manuel Castells*, son dönemde dünyanın çeşitli ülkelerinde meydana gelen ve etkileri uzun yıllar devam edecek toplumsal ayaklanmalar ile ilgili olarak; internetin kişilerarası iletişimden toplumsal iletişime dönüştüğüne vurgu yapmış; "*Dijital çağda iletişim teknolojisinin sürekli dönüşümü, iletişim medyasının erimini, hem küresel hem yerel, hem jenerik hem sürekli değişen bir örüntü halinde bir ağ üzerinden toplumsal hayatın tüm alanlarına yarar.*" ifadesini kullanmıştır (Castells 2013, 21). Teknolojik gelişmelerin etkisi ve internetin kolay ulaşılabilir hale gelmesiyle, sosyal medya araçları klasik medyanın alternatifi olmaya başlamıştır. Böylece *Sosyal Medya* kavramı da; doğru orantılı olarak sosyal iletişimin bir aracı olmuştur.

Sosyal medyanın, yeni nesil çevrimiçi medya grubu olarak da nitelendirilmesi ve dünya çapında insanların bilgi paylaşma yolu ile birbirleriyle iletişim kurmalarına izin veren her tip çevrimiçi (online) medyayı içeren dijital bir platform oluşu, pek çok mecra için popülerleşmesini sağlamıştır.

1.3.1. Yeni İletişim Teknolojileri

Yeni iletişim teknolojileri reel dünyayı teknolojik olarak donatılmış bir "üst-gerçekliğe" yönlendirmiştir. Bu üst-gerçekçilik ; gerçek dünyada bir araya

gelemeyen her kesimden milyonlarca bireyin ya da grubun toplanarak, çeşitli konularda fikir alışverişinde bulunması; ancak, doğru ortam ve şartlar sağlandığında örgütlenerek gerçek dünyada seslerini duyurabilme (protesto) haklarını kullanabilmesi haliyle tasvir edilmektedir(Castells, 2013:3).

İktidarın da önemli bir aracı olan ana akım medyanın aksine, herhangi bir otoriter örgütlenmeye sahip olmayan, zaman ve mekan kavramlarını dönüştürerek bilgi akışını üst düzeyde sağlayan yeni medya teknolojileri, sosyal hayatın yeni bir form kazanmasını da sağlamaktadır. Küreselleşme ile paralel olarak gerçekleşen teknolojik gelişmeler, toplumların ana akım bilgi alma sistemlerinin değişmesine neden olmuş; yeni medya teknolojileri ile "*Bilgi Çağı*" başlamıştır. Bireyler artık küresel ve yerel olarak örülmüş, birbiriyle bağlantılı bir ağ toplumu içinde yaşamaya başlamışlardır.

Yeni medya teknolojileri, yazınsal yeterliliği olan her bireyin özgürce kendini ifade edebilmesine olanak sağlar. Bu teknolojileri cep telefonu, sosyal ağlar ve dijital teknolojiler vs. başlıkları altında toparlayabiliriz.

İnternetin, otoriter ve merkeziyetçi olmayan yapısının yanında bilgiye ulaşım hızını arttırması, bölgesel ve küresel eylemlerin duyurulması için kolaylık sağlamaktadır. Son dönemde büyük gelişme gösteren sosyal ağların, bireysel özgürlüklerin yanında demokratikleşmeye hizmet etmesi, baskın popüler kültürün yayılmasında etkin olması ve büyük kitlelere ulaşımı konusunda ağ toplumuna yarar sağlaması aşikârdır. Bu sosyal ağlar mekana ve zamana bağlı kalmadan, herhangi bir olaya anında dahil olabilme ve fikir beyan etme gibi konuları içinde barındırarak "*alternatif basın*"ı doğurmuş ve geleneksel medyanın sosyal hareketleri gayrimeşru gösteren tavrı karşısında, bu hareketlerin sesini duyurarak '*ağ aktivizmi*' unsurunu yükseltmiştir. Sosyal medya araçlarının siyasi platformlarda aktif rol almaya başlaması ile iktidar yanlısı medya kanallarının karşısına "*yeni bir kamusal alan*" ortaya çıkararak, çok seslilik belirginleştirilmeye çalışılmıştır.

Bahsettiğimiz bu teknolojik gelişmelerle yeni dinamikler edinen bir toplumda bireyler arası iletişim yerini sanallığa bırakarak sosyal medya ortamlarının sosyalleşmek adına kullanılan platformlar olacağı da savunulmaktadır. Böylece yeni

modern toplumlar, dijital sosyal ağlar ile yapısal değişimlere uğrayarak, fiziksel beraberliklerinin yerini sanal bir ortamda çevrimiçi bulunarak gerçekleştireceklerdir (Dijk, 2006:63).

1.3.2. Sosyal Medya, Bileşenleri ve Temel Kavramlar

Sosyal medya, internetteki görsel ve işitsel veriyi depolamaya dayalı web siteleri ile sosyal ağ siteleri, bloglar, RSS, pod-castlar, içerik paylaşım siteleri, forum, e-posta zincirlemesi gibi kullanımı kolay, herkese açık, internet üzerindeki tüm iletişim alanlarına denilmektedir.

Sosyal medya ortamları; bloglar, çevrimiçi video ortamları, forumlar, sosyal ağlar v.b., aslında milyonlarca insanın bir tüketici olarak seslerini birbirlerine duyurması açısından çok önemli bir araç haline gelmiştir (Alikılıç, 2011:14). Onu özel kılan şey; sade bir kullanıcının bile kendi alanını yaratarak istediği kitlelerle bunu paylaşabilmesi, farklı içeriklere yorum yapabilmesi ve karşılıklı olarak anında tepki alabilmesidir (Yağmurlu, 2011:6). Bu özelliği ile de, tek yönlü iletişim sağlayan klasik araçlarından ayrılmış olur.

Sosyal medya araçları ayrıca; cep telefonu yolu ile mesajlaşma, elektronik posta, fotoğraf ve video paylaşımı, kişisel bilgileri de içeren *Facebook, Twitter, Youtube* vb. gibi sosyal ağ siteleri gibi çeşitlendirilmektedir. Bu yollarla, insan, doğal ve toplumsal ortamı arasında ağlar kurarak anlam yaratır. Bu ağ oluşturma durumu iletişim eylemi ile devam eder (Castells, 2012:20). Bu durumun iskeletini beş nitelik (Mayfield, 2008:11) belirler.

Kavramlar :

*Katılım : Birçok çevrimiçi medya aracı kullanıcılarını katılım ve geri bildirim (*feedback*) için teşvik eder.

*Şeffaflık : Katılımcıların fikirlerini özgürce yayımlayabilmesi, olaylar hakkında yorum yapabilmesi, anketlerde oy verebilmesi ve bilgi paylaşabilmesi vb. gibi birçok konuda, kullanıcıyı özgür bırakabilen ve kullanıcının istediği oranda bilgilerini paylaşabilme özelliğidir.

*Diyalog : Geleneksel medyanın tek yönlü yayınının aksine (*Broadcasting* : Radyo veya televizyonun yayın türü) sosyal medyanın çift yönlü bir etkileşim aracı olmasıdır.

*Cemaat : Genel ilgi alanlarını paylaşan düşünce toplulukları, kuruluşlar ya da kişisel çevreler vb. gibi grupların etkili ve hızlı bir şekilde iletişime geçebilmelerini sağlamasıdır.

*Bağlantı (Online/Offline) : Bazı sosyal medya araçları, başka sitelere, kaynaklara ve insanlara bağlanma konusunda seçeneklere sahip olabiliyor. Bu durum da; sitenin daha fazla tercih edilmesini ve kullanıcılarının çevrimiçi kalmasıyla birbirlerine daha kolay ulaşması konusunda yardımcı olmaktadır.

1.4. Sosyal Medya ve Toplumsal Hareketler Bağntısı

Radyo ve Televizyon gibi geniş bantlı kitle iletişim araçlarıyla süregelen “*monolog*” tarzı iletişim, bu araçların kullanımına sahip olanların ellerinde şekillenen gündemin halka sunulması ve geri bildirimler alınmadan tek taraflı olmasıyla tanımlanmaktaydı. İletişim kelimesinin anlamıyla ironi içerisinde olan bu süreç, 20.yy.ın son çeyreğinde hayata geçen teknolojik gelişmelerle yapısal bir dönüşüme uğrayarak, çok boyutlu, interaktif ve “*diyalog*” içeren bir hâl almıştır. Hayatımızın her anına nüfuz eden bu çoklu ortam, toplumsal gelişmelerde de rol almaya başlamış ve “*anlık haber alma / verme*” tarzını yeni medya düzeni olarak sisteme entegre etmiştir. Özellikle yaşadığımız zamanın ruhuna uygun olması, hızlı ve bilgiye anlık ulaşılması, bilginin paylaşılması gibi konularda sağladığı kolaylıklarla bu yeni medya düzeni, toplumsal hareketlerde kullanım pratiğinin zirvesine ulaşmış, kendi vizyonundan daha da ötede bir rol üstlenmiştir. Özellikle; 2009 yılında İran’da *Twitter* üzerinden örgütlenerek seçim sonuçlarına karşı gelenlerin başlattıkları protestolar zinciri ile 2011’de Mısır’da “*Facebook Devrimi*” olarak adlandırılan halk hareketlerinin, siberuzamın kent uzamanına dönüşmesine örnek teşkil etmesi, bireylerin ifade özgürlüğü ve öz farkındalıklarının genişletilmesine önayak olması ile bu ve benzeri mecraların özgül yanlarının iletişim amaçlı kullanılmasını sağlaması, sosyal medyanın ne denli güçlü bir iletişim aracı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu

tip olaylar, meydana geldikleri yerlerde hâlâ zamanında yarattıkları infial halleri ve sonuçlarıyla tazeliğini korumaktadır. Öte yandan, bu tarz toplumsal olayların üstlendiği misyonlar, dünyanın neredeyse her yerinde, sosyal medyanın, politik sistemlerin içerisinde toplumsal ve sistemsel değişikliklerde katalizör işlevi görüp görmediği konuşulmaktadır. Bazı otoriteler, ifade özgürlüğünün kısıtlandığı ülkelerde sosyal medyanın baskı altındaki halk için toplumsal iletişimi sağlamakta büyük ve önemli bir skala oluşturarak öncelikli ve demokratik bir alan oluşturduğunu savunmaktadır.

Dijitalleşmenin de etkisiyle bilginin hızlı üretilmesi, iletilmesi ve yayılması; teknolojinin ucuzlamasına, kolay erişilebilir olmasına, böylelikle de farklı sosyal ve ekonomik sınıflardan bireylerin, teknolojiyi kullanmasına olanak sağlamaktadır. Böylelikle aynı bilgiyi farklı dünya görüşlerine sahip kaynaklardan alan bireyler, yaşananları farklı açılardan izleme ve değerlendirme fırsatına da sahip olmaktadır. Bu süreçte, sosyal ağların ve bilgi teknolojilerinin etkileşimli yapıları, benzer dünya görüşüne sahip bireyleri sanal ortamlarda bir araya getirmektedir. Gerçek hayattaki cemaat yapılarının bir benzeri, sosyal ağlar vasıtasıyla kurulmaktadır. Bu sayede sanal cemaatler, özellikle toplumsal hareketlerin kurgulanması, örgütlenmesi ve eylem süreçlerinde aktif rol oynamaktadır.

Sosyal Medya'nın toplumsal hayata getirileri ve disiplinler arası önemli bir rol üstlenmesi, onu, araştırılması gereken bir fenomen haline getirmektedir. Mecranın her gün yeniliklerle büyümesi, sosyal etkileşimde yeni ortamlara olanak sağlamasıyla da yakın gelecekte daha da konuşulmaya ve tartışılmaya devam edilecektir. Sosyal ilişkilerden, siyasi örgütlenmelere kadar her tür örgütlenme artık iletişim teknolojileri sayesinde sosyal medya araçlarında sağlanabilmekte ve geçmişin kamusal alanları fiilen dönüşmekte, yerini siberuzam alanlara bırakmaktadır. Mısır ve İran örneklerinden de yola çıkarak, bu çalışma da sivil ayaklanmada da sosyal medyanın aynı tür uygulanabilirliğine tanıklık etmiş bulunmaktayız. Eğer bu tip sosyal medya araçlarının sosyal ve siyasi protestolarda bir etkisi varsa; halkın müşterek hedeflerini gerçekleştirmesinde de önemli bir rol üstlendiği söylenebilir.

Günümüzün sorunlu siyasi hayatında, artık, bireylerin dünyanın herhangi bir yerinde olan sivil ayaklanmalar, protestolar ya da sosyal hareketler hakkında bilgi sahibi

olması için televizyonunu izlemesi ya da gazete okuması yeterli olmuyor. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle, bu tip haberlerin hızla yayılmasının yanı sıra, kendi takipçi kitlesini de oluşturmaktadır.

Ortak ideolojilere sahip bir grup insanın belirli bir amaç doğrultusunda bir araya gelmesi olarak da adlandırılan “sosyal hareketler” meydana gelişlerinde, modern zamanların onlara bir hediyesi olan “sosyal medya”yı kaynak ve araç olarak kullanmışlardır. Facebook, Twitter, YouTube, birçok blog sitesi, hatta cep telefonu kısa mesajlaşma sistemi (SMS) ile organize olarak “lidersiz yürüyüşler” ile mevcut hükümete ve sistemlerine karşı seslerini duyurabilmişlerdir.

Öte yandan; çeşitli ülkelerde meydana gelen ve sosyokültürel, siyasi açıdan da uzun soluklu birer kırılma noktası olan bu olayları, popüler sosyal medya araçlarının isimleriyle özdeşleştirmeye çalışmak demek; protestolardaki topluluğun taleplerini küçümseyerek onları itibarsızlaştırmaya çalışmak ve genç nüfusun bu alandan yola çıkarak siyasete ilgi göstermesini “yaş ayırmacılığı” ile öteleyerek, yeni ve taze fikirlere açık olmamak demektir. Sosyal medyanın bu tip olaylara en önemli katkısı; belki de, apolitik gençlerle beraber toplumun her kesimden bireyin de sosyal hayatta neler olup bittiğini fark etmesi ve harekete geçmek için bu araçları kullanması olmuştur. Örneğin; Orta Doğu’da meydana gelen olaylarda politik aktivistler, sosyal medya üzerinden farklı segmentlerdeki gençlere mesajlarını kolaylıkla iletebilmiştir. “Tek Adam” rejimli sistemlerde ezilen nesiller, politik ve sosyal olarak farkındalıklarını zaman içinde olgunlaştırmış; bunu, özgürce, hiçbir topluluğa ya da zümreye bağlı kalmadan paylaşacağı mecra olarak da interneti kullanmışlardır. Bu yol kullanıldığında dijital iletişim teknolojilerinin etkisi fark edilmiş ve olaylara aktif katılımın arttığı tespit edilmiştir. Daha farklı grupların sorunları da fark edilebilmiş ve sisteme karşı talepler fazlalaşmıştır. Kabul etmeliyiz ki; tek başına sosyal medya devrim ya da rejim değişikliği gerçekleştiremez. Bunu sağlayan; özgürce isteklerini dile getiren ve aktif katılımı toplumsal hayat için değişime uğraşan kullanıcıların ve diğer birçok olgunun birleşmesidir.

“Bu sosyal ağlar bilgi edinmemizi, harekete geçmemizi, topluluklar yaratmamızı, şeffaflığı arttırmamızı ve hükümetlerin meşrulaştırılmasını sağlamaktadır.” (Ghannam, 2011:4)

İnternetin katkısıyla, protesto eden kitle çabalarının sonuçlarını almış ve kısa sürelerde şehirlerindeki sembol meydanlarda toplanılmasını organize edebilmiştir.

Amerika menşeli Time Dergisi'ndeki bir makalede yer alan araştırmanın sonucunda, büyük protestoların yaşandığı ülkelerdeki katılımcıların 3'te 1'inin 30 yaşın altında, yüksek eğitimini tamamlamış kişilerden oluştuğu, ülkelerinin düzensiz ve baskıcı rejimlerinden dolayı geleceklerinden umutsuz oldukları saptanmıştır. Birçoğu hayal kırıklığını ve umutsuzluğunu paylaşmak amaçlı blog siteleri oluşturmuş, Facebook'ta yine bu durumu anlatan ve kendileri gibi insanlarla karşılıklı yorumlarda bulunabildikleri ilgili sayfalar açmış, ülke genelinde ve kendi yaş gruplarının ortak sorunlarını (işsizlik, zor ekonomik koşullar, hükümetin kötü politikaları vb.) tartışmışlardır. Bu tip altyapılarla meydana gelen olaylar, farklı katılımcıların ortak dertlerini öne çıkarmış, ortak taleplerin doğmasını ve vatandaşların harekete geçmesini hızlandırmıştır. Genç ve politik olarak aktif olan katılımcı vatandaşlar, teknolojiyi etkin bir biçimde kullanarak özgürlük ve iyi bir gelecek taleplerini her fırsatta dile getirmişler ve ülkelerindeki *Yeni Dünya'nın Politik Zemini*'ne katkı sağlamayı hedeflemişlerdir (Kuebler, 2011) .

İnternetin sosyal hareketlerdeki katkısı nedeniyle; “çevrimiçi vatandaşlık**online citizenry)” ya da başka bir deyişle “internet vatandaşlığı (netizens)” gibi kavramlar ortaya çıkmış ve başta Orta Doğu, Amerika (#OccupyWallStreet) ve Avrupa'daki eylemler sayesinde bu tarz aidiyet kavramları kullanılmaya başlanmıştır.

1.5. Siber Aktivizm

Siber Aktivizm (*cyberactivism*) internet kullanımıyla, politik bir durumu geniş kitlelere yayarak çözüme ulaşmasını hızlandırmak amaçlı “çevrimiçi- online ” yapıp “ çevrimdışı-offline”ni etkileyebilen internet eylemciliğine verilen isimdir.

Bu tanıma örnek olarak; incelemekte olacağımız 2009 İran Cumhurbaşkanlığı Seçimi sırasında yaşanan ve “*Twitter Ayaklanması/Devrimi*” olarak adlandırılan çevrimiçi eylemler bütünü, organizasyon olma durumunu kolaylaştırması, anlık bilgi paylaşımı ile telefonda öte bir haberleşme aracı haline gelmesi ile sosyal

medya ortamlarının etkin bir role sahip olduğunu gösterebiliriz. Ancak Facebook ve Twitter gibi microblog tiplerinin, eylemleri hızlandıran, görünür ve tamamlayıcı bir görevi olmasına karşın, bazı durumlarda sonuçları farklılık göstermektedir. Açıkçası sosyal medyanın “eylemleri gerçekleştiren mi?” yoksa “eylemlere katılan mı?” sorularından hangisinin cevabı olduğunu bulmak gerekmektedir, ki; bu da, her ülkeye ve her duruma göre değişiklik gösterebilmektedir.

Aktivistlerin, yeni medya araçlarından faydalanarak siyasi protesto ve örgütlenmelerde izeleyebilecekleri stratejileri sekiz ana başlıkta toplayabilmekteyiz :

1. *Ulaşılabilirlik ve doğru bilgi edinebilme.*
2. *Belirli bir soruna karşı kamuoyunun ilgisini çekebilme.*
3. *Sosyal medya araçları sayesinde değişik bakış açılarından birçok analizi sunabilmesi ve bunları birarada bulma kolaylığını sağlaması.*
4. *Politikacı ve önemli kanaat liderleri ile doğrudan temasın sağlanabilmesi.*
5. *Yeni katılımcılara ulaşma.*
6. *Eylemleri mobilize etme ve lojistik destek sağlayarak yardımcı olma.*
7. *Kolektif eylemler için yaratıcı yöntemler bulma ve yenilikler üretme.*
8. *Diğer sivil toplum örgütleri ve aktivistler arasında bilgi alışverişini sağlama ve kamuoyu ile paylaşma (Morozov, 2011).*

Dijital aktivizm için, birleştirici ve bilgi akışını sağlayıcı özellikleri ile öne çıkan sosyal medya araçları, bu olumlu yönleri ile aktivistlerin özgürce kullanabilecekleri bir alan yaratmaktadır. Ancak dijitalin, eylemciliği sınırlandırdığına inananlar da bulunmaktadır. Buna işaret etmek için “*digital slacktivism- clicktivism*” (dijital tembellik-tıklamacılık) gibi terimler kullanmaya başlamışlar; dijital ortamın, aktivizmi sadece internette muhalefet yaratarak, savunulan konunun ciddiyetini kitleler arasında aşağıya indirgeme tehlikesine dikkat çekmeye çalışmışlardır. Bu durum, eylemi etkisizleştirmenin yanında bireyleri yakından ilgilendiren konuların da bayatlamasına neden olmaktadır. Dijital aktivizm, sokak eylemciliğine dökülürse; politik aktivizmin sunduğu eylem organize etme, inisiyatifleri gerçekleştirme, örgütlenebilme işlevleri açısından da kabiliyetlerini kanıtlamış olur.

“Dijital aktivizmin ve ağ örgütlenmesinin en etkili olduğu boyutlardan biri de, paradoksal bir biçimde yerel ölçekteki eylemler. Dijital aktivizmin ağ etkisi bir yandan muhalefeti küresel çoğulluklarla etkileşime sokup beslerken, öte yandan yerel tekillikleri küresel bağlama taşıyarak etkilerini büyütüyor. Özellikle kent, hatta mahalle ölçeğinde örgütlenen yerel toplulukların eylemleri, ağ etkisiyle bölgesel, ulusal, küresel ölçeklerde ses getirerek etkilerini artırabiliyor. Mutenalaştırma projeleriyle dışlanmaya direnen, sağlık, eğitim, ulaşım, hijyen gibi büyük kentsel sorunlar etrafında örgütlenen toplulukların kurduğu işbirliği ağlarından yayılan dijital aktivizm, farklı coğrafyalardaki benzerleriyle ağlar oluşturarak kritik kütle etkisi yaratabiliyor. Dijital aktivizmin etkili olabilmesi için gerçekliğe genişlemesi gerekiyor...” (Uçkan, 2010).

1.6. Sosyal Medya : Siber-Ütopyanizm ve Politik Realizmin Arasında

Siber-Ütopyanizm terimi; Morozov tarafından (2011) dile getirilen ve 21.yüzyılın başlarında çeşitli ülkelerde meydana gelen protesto olaylarında yeni medyanın kullanımının etkin olmasından yola çıkılarak geliştirilen bir anlayıştır. İnterneti, sadece bireyi özgürleştiren bir yapının ve riskler göz ardı edilerek istenilenin yapılabildiği bir ortamın hayali olarak da tanımlayabiliriz. Bu anlayış, yeni medyaya daha fazla güç yüklemekle beraber, siber teknolojileri tartışmasız bir şekilde sınırsızlaştırmakta, daha da ileri giderek, gelecekte otoriter rejimlerin boyundurluğunda yaşayan birçok insanın bu yolla kendisini özgürleştirebileceğini savunmaktadır.

Dijital alanların yarattığı siber- ütopyanik tavır ile reel politiğin eyleme dökülen sokak halinin çarpışması, belirli tepkileri doğurmaktadır.

Bunları üç ana başlık altında toplayabiliriz :

- 1. “İnternetin katılımcı, şeffaf ve doğrudan demokrasiye ulaşmak için öncelikli yol olduğunu savunanlar;*
- 2. İnternetin neoliberal politikaların yeni bir aracı olduğunu, sadece*

ayrıcalıklı kesimlerin kullanabildiği bu aracın toplumsal muhalefet için değersiz olduğunu düşünenler;

3. İnternetin iktidar sahipleri tarafından yönlendirilmesine ve geniş kesimlerin dışlanmasına rağmen, sunduğu imkânlar nedeniyle etkili bir mücadele aracı olabileceğini kabul edenler” (Uçkan, 2011).

Görüldüğü üzere; sosyal medya kanallarının ve yeni teknolojilerin toplumsal hareketler için bir “araç” işlevi görmesi; onun, siyasi ve sosyal propagandayı hızlandıran aktörler olarak anılmalarına neden olmaktadır. Bu tip hareketler, iletişimsel bir alan kullanarak kamuoyunu etkileyen ve örgütleyen söylem ve eylemlerin ana akım medya karşısında radikal, yeni bir medya olgusunun nasıl kullanılabileceğinin de bir göstergesidir. Yeni iletişim teknolojilerinin muhalif ve radikal bir medya oluşturulması için kullanılması ile birlikte, yerel hareketlerin küresel bir ağ üzerinde uluslararası dayanışmayı örgütlediği gözlemlenmiştir. Muhalefetin önünde engel oluşturan mekan ve zaman sorunları, sosyal medya araçları sayesinde bir ölçüde aşılmış, uluslararası siyaset ve aktivizm biçimleri dönüşüm geçirmiştir (Çoban, 2009).

1.7.Sonuç

İletişim teknolojilerinin gelişimi ile medyatik kanadın güçlenmesini sağlayan oluşumların ortaya çıkması; hem birey özelinden yola çıkarak toplumun geneline yayılan iletişimsel bir dönüşümü doğurmuş hem de politik tavrın daha cesurca savunulmasında kitleleri harekete geçirebilmiştir. Sosyal medya araçlarını oluşturan kavramlara ve o kavramların yarattığı sanal ikonik tasarımlara bakarsak da; sosyal medya araçlarının toplumsal hareketlerin oluşumu konusunda bir noktaya kadar etkili olduğunu söyleyebiliriz. Olumlu etkileri olarak; birbirinden bağımsız birey ve toplulukları, ortak bir amaç doğrultusunda yönlendirebilmesi, katılımcı demokrasinin sanal bir alandan somut bir alana geçişinde aracılık etmesi, siberuzamın somut alana geçişi esnasında katılımcılar arasında mobilizasyonu sağlayarak iletişimde devamlılığı üretebilmesi ve çeşitli bakış açılarından sanal veri havuzuna aktarılan fikirleri tek bir kalemde inceleyip, ortak bir kanıya varılabildiğini söyleyebiliriz. Bireye sonsuz bir bağımsızlık alanı sunan bu sanal ütopyan mecraların, toplum için önemli olan ve şiddetle savunulması gereken bazı konuları banalleştirerek,

ciddiyetten uzaklaşması da, olumsuz bir yönü olarak söylenebilmektedir. Burada önemli olan nokta; siber aktivizmin, internet gibi şeklen sınırlı ama içerik olan sınırsız bir alandan çıkarılarak, fikirlerin asıl etkisini göstereceği alanlara taşınabilmesidir. Bunu başarabilen örneklerin de incelenerek, sosyal medyanın başat bir rolle etkili olduğu toplumsal hareketlerin amaçlarına ne denli ulaşabildikleri sorgulanabilir.

BÖLÜM II

SOSYAL MEDYA VE İRAN YEŞİL HAREKETİ

2.1.Giriş

Çalışmamızın bu bölümünde; sosyal medyanın, 2009 İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri öncesinde ve sonrasında Yeşil Hareketi ile yükselişe geçişi ve ülkede nedenli etkin muhalif bir iletişim aracı olarak kullanıldığını inceleyeceğiz. Özellikle, toplumun önde gelen muhalif aktörlerini biyopolitik çerçevede inceleyerek, katılımcıları sokak işgallerine ve protestolara iten nedenlerle beraber, seçim öncesi kampanya sürecinde, seçim sonrası gösterilerde, Yeşil Hareketi önderliğinde harekete geçme sürecini, bu süreçte grupların mobilize olmalarını sağlayan sosyal medya araçlarını ve aktörlerin onları ne yönde aktif kullandıkları üzerine eğileceğiz. Ayrıca; İran hükümetinin, uyguladığı sansürle erişimlerini sınırlandırdığı Twitter, Facebook gibi sosyal medya araçlarının kullanıcıları ile sanal dünya içinde giriştiği çatışma halini, olaylar sırasında çekilen video, ses, fotoğraf vb.gibi görsel dökümanların desteğini ve yayılmalarındaki hızla doğru orantılı olarak protestolarının şiddetinin de artmasını da mercek altına alacağız. İran'ın internete ve sosyal medya araçlara bakışını, kendi iç dinamikleri ile 2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimi özelinde inceleyerek sunmaya çalışacağız.

2.2. 2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Yeşil Hareketi

İran'da cumhurbaşkanlığı seçimi, halk oylamasına dayalı olmasına rağmen, içlerinde din uzmanı ve hukukçuların da bulunduğu 12 üyeli Anayasa Koruma Konseyi tarafından seçim sonuçlarından galip çıkan adayın onaylanmasına dayalı bir seçim sistemini de içinde barındırmaktadır. 2009 Seçimi için konsey, çoğunluğunu muhafazakâr adayların oluşturduğu aday listesini 20 Mayıs 2009 tarihinde açıklamıştır. Adaylar ise; Mahmud Ahmedinejad (Dönemin C.başkanı), Muhsin Rıza (İran Devrim Muhafızları Ordusu Eski Komutanı), Mehdi Karrubi (İran Parlamentosu Eski Sözcüsü) ve Mir Hüseyin Musavi (İran Eski Başbakanı)'den oluşmaktaydı. Adaylar, seçime kadar olan zamanda seçim kampanyalarını açıklayarak propaganda yoluyla sempatizanlarını harekete geçirebilmekteydiler.

Propogandalarının yayılması amacıyla, her bir adayın seçim vaatlerini halk ile paylaşabilmesi ve seçmeniyle iletişim kurabilmesi için yeni teknolojilerden faydalanması olağan bir durum olmakla beraber, adayların kendilerine ait resmi web siteleri de bir bir yayına hazır hale getirilmekteydi. Örneğin; adaylardan Muhsin Rıza, adaylık öncesinde kendisine ait olan ve pek de profesyonel durmayan web sitesini tekrar düzenleyerek propaganda adına hızlı bir adım atmıştır. “*tagheer.com*” isimli web sitesini dolaşıma açan Rıza, Türkçe adıyla “*Değişim*” olan bu siteyle de reformdan yana olan bir aday olduğunu kanıtlamakta ve bu yaklaşımıyla seçmenlerin dikkatini çekmekteydi.

Seçim maratonun adaylarından biri olan ve 2009 senesinde ilk dönem başkanlığının son yılını yaşayan ve gelecek seçim için de adaylığını açıklayan Mahmud Ahmedinejad’ın karşısındaki en güçlü isim olan, 1981-1989 yılları arasında Başbakanlık görevini yürütmüş ve seçilme ihtimali yüksek görülen reformist Mir Hüseyin Musavi, özellikle Facebook’taki kendine ait sayfasını (Mart 2016 itibarıyla yaklaşık 360bin beğeni) (<https://www.facebook.com/mousavi>) ve Twitter sayfasını (<https://twitter.com/mousavi1388>) etkin kullanan bir adaydı ve destekçilerini de kullanıma teşvik ederek, bu yolla da birçok sempatizan kazanabilmiştir (Dabashi, 2010).

Genç seçmenler tarafından en çok desteklenen aday olan Musavi, sosyal medya araçlarının yanı sıra, sistemlerde genellikle iktidarın yanında yer alan basın ve yayın organlarından özellikle gazeteciliği de, muhalifliğini ve reformistliğini desteklemesi adına beslemiştir. Böylece *Kalameh Sabz* adında bir gazetenin yayınlanmasına da öncü olmuştur. Bunun yanında, seçim kampanyasını sanal ortama taşıyarak seçmenleriyle daha interaktif bir iletişimde bulunduğu, iki adet resmi web sitesinin de bu seçimlerde etkin olduğunu ve propaganda alanını arttırdığını söyleyebiliriz (*Kalameh – Ghalamnews*). Seçim kampanyası döneminde Musavi ve Rıza’nın dışında diğer adayların sosyal medya araçlarından faydalanma, resmi hesap açma, seçmenle ve vatandaşla sanal kamusal alanda forumlaşma vb. gibi girişimlere el atmadığı gözlemlenmiş, bu durum, yeni iletişim teknolojisinin gücünü muhafazakârların “iyi okuyamadığı” tezini de desteklemiştir (Dabashi, 2010).

25 Mayıs 2009 günü İran yönetiminin ülke genelinde Facebook sosyal ağının erişime engellendiğini açıklaması ve bu aksiyonun, aynı yıl Haziran ayında gerçekleşecek Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nden hemen öncesine tekabül etmesi, bazı çevreler tarafından tesadüf olarak algılanmamıştır. Aksine, böyle bir sansürün uygulanması ile bilgilendirme/bilgi edinme özgürlüğüne engel olmaktadır. Baskıcı rejimin bir ürünü olan sansür politikası gereği, Musavi'nin ve diğer reformist adayların seçim kampanyasının İran rejimine ters tutumlar sergilemeleri ve web siteleri vasıtasıyla bunları kitleler ile paylaşımları, web sitelerinin erişime engellenmesi vb. gibi sonuçları doğurmuştur. (OpenNet Initiative, ONI Iran, 2009).

2009 Haziran ve Ağustos ayları arasında, İran'ın Tahran, Şiraz, İsfahan gibi büyük kentlerinde seçim sonuçlarının hileli olduğunu savunan ve tekrarlanmasını talep eden onbinlerce İran vatandaşı, gösterilerin felsefesini oluşturan “*Oyum Nerede?*” sloganıyla birçok kez itiraz gösterisi gerçekleştirmiştir. Bu basit slogan, hile karıştırıldığına inanılan seçimin Mahmud Ahmedinejad'ın zaferine karşı güçlü bir mesaj olmuştur. Bu da, İran'da bugüne kadar görülen en önemli politik hareketlerden biri olan ve seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra hükümetin sert ve ideolojik gücü ile bireylerin *soft power* kullanımının çatışması bir sonucu olarak ortaya çıkan *Yeşil Hareketi*'nin öne çıkmasını sağlamıştır. Gösteriler, hükümetin politik protestoları ve aktivizmi yasaklanmasına rağmen devam etmiş, İran'ın muhafazakâr rejim yanlıları ile Musavi'nin çevresinde birlik olan reformistlerin arasında giderek büyüyen ve keskinleşen uçların görülmesini sağlamıştır (El-Nawawy, 2010:4).

Ülke genelinde sosyal medyanın ve internetin kısıtlanmasına rağmen, *Youtube* ve *Twitter* gibi görsel imgelerin daha ön planda tutulduğu sosyal medya araçları, protestocular ve aktivistler tarafından etkin bir biçimde kullanılmaya ve bu mecralarda protestolarda polis şiddetine maruz kalmış göstericilerin yer aldığı video ve fotoğraflar paylaşılmaya devam edilmiştir (Sabety, 2010). Youtube'da, *Neda Sultan* isimli genç bir aktivistin 20 Haziran 2009 tarihinde polis tarafından vurularak öldürüldüğü görüntülerin olduğu bir video yayınlanmış ve bu görüntüler, rejime ve onun getirisiyle güçleşen kolluk kuvvetlerin halka karşı orantısız güç kullanımını

belgelemiş, gösterilerin yurtiçi ve yurtdışında simgesi haline gelmiştir (*We are all Neda* – Afshar 2010:247). İranlı yetkililerin yaptığı açıklamada; Neda Sultan'ın ölümünün, polis tarafından değil, başka bir aktivist tarafından gerçekleştirildiği iddia edilmekteydi. Kanıtlanamayan bu iddia, İran rejiminin etkin sosyal medya kullanımına ve *online aktivizme* verdiği şiddetli ve bir o kadar da dişbiler nitelikte bir karşılık olarak yorumlanmıştır (Malek, 2010).

2009 İran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri öncesinde ve sonrasında, sosyal medya araçlarının içeriklerinde yer alan farklı özellikler kullanılarak farkındalık yaratılmaya çalışıldığına, çoğunlukla da başarılı olunduğuna değinmiştik. Facebook fan sayfaları ve Twitter'da başlatılan *hashtag*'lar ile desteklenen muhalif ya da rejim yanlısı fikirler *yeni tip kamusal alanlarda* dijitalize edilerek tartışılmıştır. 2009 yaz ayları boyunca da devam eden propaganda sürecinde; **#IranElection** hashtag'i ülke genelinde ve uluslararası camiada da popülerliğini korumuş, Twitter'de **Trending Topic** (Güncel Konular-TT) olarak kalmayı başarmıştır. Twitter'ın bu durumu, fikir özgürlüğüne açık, sade, anlaşılabilir ve kolay yapısının yanına, hükümetin uyguladığı sansürü bir şekilde egale edebilmesi ile de katkıda bulunduğu savunulabilir (Carreiro&Hirji, 2009). Bazı yorumcuların; seçimi protesto edenlerin bile dillendirmediği fakat Twitter sayesinde evrilen bu olaylar bütününe "**Twitter Devrimi**" demesinin nedeni de; sosyal medya araçlarından beklentilerin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir (Sohrabi, 2011).

1993 yılında İran'da kullanılmaya başlayan internetin son dönemde bu kadar talep edilir hale gelmesindeki en büyük etkenin; sosyal medyanın büyüyen rolü olduğuna inanılmaktadır. 2001 ve 2009 seneleri arasında İnternet kullanımının %48 arttığı gözlemlenmiş ve ülke nüfusunun %43.2'sine tekabül eden 35 milyona yakın aktif kullanıcının varlığı da araştırmalarda kanıtlanmıştır. Ayrıca İran'da blog kültürünün ne denli yaygın olduğu, yine bu araştırmalar neticesinde ortaya çıkmış, 650 binden fazla blogun güncelleştirilerek kullanıldığı saptanmıştır (Sohrabi-Haghighat 2011).

Genel olarak, sosyal medya İranlı aktivistlere mobilize olmayı, örgütlenmeyi sağlamış, forumların içerisinde düşüncelerini ve politik gelecek ile ilgili yapılması

gerekenleri tartışabilecekleri bir alan sağlamıştır. Aktivistlerin birçoğu; sosyal medyanın İranlı vatandaşları daha güçlü kıldığına ve kendi hayatları üzerinde söz sahibi olabilmeyenin, özgürce düşüncelerini paylaşabilmenin hazzını tattığına inanmaktadır (Keshavarz, 2011).

2.3. Yeşil Hareketi

Yeşil Hareketi, ismini, İran’da iki dönem başkanlık yapan ve reform hareketinin ilk temsilcilerinden sayılan Muhammed Hatemi’nin 2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri adaylarından Mir Hüseyin Musavi’ye verdiği yeşil boyunluktan almaktadır. Hareket, seçim sonuçlarının açıklamasının ardından yaklaşık 3 milyon protestocunun Tahran sokaklarını işgal ederek “Oyum Nerede?” sloganları eşliğinde itirazlarını dile getirmeleri ile en yüksek ve önemli desteğine ulaşmıştır. İran’ın arzulanan asırlık demokrasi ve barış arayışının sokaklarda vücut bulmuş hali olarak da tasvir edilmektedir.

Yeşil Hareketi’nin başlangıcının, öne sürdüğü argümanlar ve dile getirdiği talepler bağlamında homojen bir görüntü çizmeyen dağınık muhalefet bloğunun siyasi, ekonomik ve sınıfsal kodlarının çözülmesinde Humeyni sonrası dönemde İran siyasetinde yaşanan gelişmelerde saklı olduğunun altı çizilmelidir. İran, Humeyni’nin ölümünden sonra Rafsancani’nin etrafında toplanan eski geleneksel elit zümrenin, bürokraside ve ekonomik hayatın içinde yeniden kendini konumlandırarak ayırıştırdığı bir dönemden geçmiştir. Dolayısıyla “2009 yılında sokağa taşan kavganın temelinde, biraz da Ahmedinejad’ın kalıcı yatırımlar yapmadan kamu kaynaklarının bir bölümünü yoksul kesimlere aktarması, aracı zümreleri ortadan kaldırmaya çalışması ve Rafsancani’nin el koyduğu bürokratik merkezdeki unsurları temizleme çabası yat(maktadır)” (Bulaç, 2009 : 126-127).

Bu bilgiler ışığında; eski başkanlardan Ali Hamaney’in önderliğindeki ’79 Devrimi sonrası ortaya çıkan alt gelir kesimleri ile orta düzeydeki ulemanın desteklediği radikaller ile Haşimi Rafsancani’nin temsil ettiği serbest piyasa yanlısı, liberal-muhafazakâr eğilimli pragmatistlerin, Humeyni’nin mirasından devam eden ve onunla özdeşleşen reformist tavır ile dış politikada uluslararası normlara

gelinebilmesini hedefleyen ılımlılardan oluşan eğilimleri destekleyenlerle beraber, özellikle Rafsancani ve Hatemi'nin temsil ettiği blokların Yeşil Hareketi'nin içerisinde yer aldığı söylenebilir. Destekçilerin çoğunluğunun, yoksul ve geleneksel orta sınıf hariç, şehirli orta-üst gelir sahibi sınıflardan ve entellektüel kesimden olduğu gözlemlenmiştir. Entellektüel kesimin talep ve beklentileri ise; yapıları gereği şüphesiz daha karmaşıktır. Zira İran entellektüelleri milliyetçi, liberal, sosyalist ve muhafazakâr ideolojileri ve onların farklı fraksiyonlarını takip eden homojen olmayan bir zümreyi teşkil etmektedir. 1990'larla beraber aktif-politik hayatın içinde yer alarak baskın bir kesim olmayı başarmışlar, “*dinsel kurum ve anlayıştan çok uzak bir yerde, siyasal dönüşüm, sivil toplum, demokrasi, insan hakları, barış ve katılımcılık gibi kavramlar ekseninde mücadelelerini totalitarizm ve totaliter ideolojilere karşı yürütmeye endeksli olmuşlardır.*”(Fekri, 2011:207-208).

2.3.1. Yeşil Hareketi'nin Kökenleri

Yeşil Hareketi'nin oluşum şekli ve temelleri göz önünde bulundurulunca; hem eski hem de yeni ekollerin ürünü olduğu söylenebilir. Önemli bir dönüm noktası olan 1979 İran İslam Devrimi, *Yeşil Hareketi* fikri için de bir başlangıç sayılabilir. Teknokrat orta sınıfın üst gelir sahibi şehirli sınıfı ile kadın ve öğrenci grupları, İran'ın yeni endüstriyel burjuva sınıfı ve Çarşı üyeleri arasında devam eden ve devrimin lideri Ayetullah Humeyni tarafından yönetilen “anti-modernleştirme” çabası uyumsuzluğun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Devrimde katalizör rolündeki grup ise; dini muhafazakâr bir ideoloji ile modernleşme çabasına giren fakat modernitenin bileşenlerini tam karşılayamayan, arafta kalan köyden kente göç eden sınıftır. 1941 yılından itibaren bu sınıf, radikal İslamcı gruplar tarafından yönlendirilmeye başlanmış ve '79 Devrimi'nde de önemli bir rol oynamıştır. Zaman içerisinde çeşitli hiziplerle bölünmeler yaşasalar da; Kral Muhammed Rıza Şah Pehlevi'nin tahtan indirilmesi hadisesinde koalisyonu sağlamışlardır. Aynı durum, 2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimi'ndeki reformist aday Mir Hüseyin Musavi'ye karşı da sergilenmiş; bu sefer bu koalisyon, Devrim Muhafızları, Besij Güçleri ve Mahmud Ahmedinejad destekçileri tarafından oluşturulmuştur.

2005 yılında Ahmedinejad'ın ilk kez cumhurbaşkanı seçilmesi, Yeşil Hareketi'nin de aktif olarak eyleme geçtiği dönem olarak ele alınabilir. Seçici kurulunun 2009

yılında Mir Hüseyin Musavi'nin adaylığına onay vermesi, muhafazakâr kanatın Musavi'yi, lider vasfı taşıması ve politikadan uzun zamandır ayrı olması gibi nedenlerle seçilme şansının düşük olacağını düşünmeye itmiştir. Ancak İran'da yeni oluşmaya başlayan sivil toplum kökenli reformistlerin, kadın hakları savunucularının ve öğrenci kolektiflerinin dayanışması ve desteği ile Musavi'nin olumsuz gösterilmeye çalışılan bu yönleri pozitifçe çevrilmiştir. Musavi, internetin yeni gelişen kanallarını, yani sosyal medya araçlarını ve web sitelerini etkin kullanarak, bu dayanışmaya katkı sağlayan destekçileriyle beraber cumhurbaşkanlığı yarışında bir adım önde olacağını da kanıtlamıştır.

2.3.2. 2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Yeşil Hareketi

12 Haziran günü yapılan seçimlerden hemen sonra, seçim sonuçlarını protesto etmek amaçlı birçok vatandaş Tahran ve diğer büyük şehirlerde sokak gösterilerine katılmıştır. Yeşil Hareketi'nin organize ettiği bu gösteriler rejim tarafından engellenmeye çalışılmışsa da başarılı olunamamıştır. Rejim, bu noktada Devrim Muhafızları'nı, Besij Gücü'nün paramiliter kısmını ve "Libas Şahsi" olarak adlandırılan sivil militanlarını devreye sokmuştur. Olaylar, yüzlerce protestocunun tutuklanması, şiddet görmesi ve onlarcasının da ölümüyle sonuçlanmıştır.

Seçimlerden sonraki altı ay boyunca, Yeşil Hareketi'nin çatısı altındaki grupların çeşitli şehirlerde devam ettirdiği bir dizi gösteri ile tüm süreç boyunca yaşananlar unutturulmamaya çalışılmıştır. Geçmişte hükümet, insanları politik etkinliklere katılmaları ve desteklerini açıkça belli etmeleri için teşvik ederken; 2009 senesi ile bu durum "vatandaşları sokaklardan güvenlik güçleri yoluyla temizleme" olarak değişmiştir (Dabashi, 2010). Her iki durumda da rejim daha baskıcı bir hal alarak büyümeye, ancak söylem olarak giderek savunmasız hale gelmeye ve meşruiyetini kaybetmeye başlamıştır.

2.4. 2009 Sonbahar Protestoları

2009 yılının sonbahar aylarında da devam eden protestolarda, seçim sonuçlarının halk tarafından tatmin edici bulunmamasıyla, sistem aktörlerini ve dini liderlerini zora sokması, sokaklarda daha sert bir dilin kullanılmasına yol açmıştır. Sokaklarda

devam eden hareketin en sivri anları da; şu günlerde yaşanmıştır :

* **18-20 Eylül 2009 – Kudüs Günü** : Filistin halkını desteklemek amacıyla düzenlenen ve her yıl Ramazan ayının son cuma günü yapılan Kudüs Günü'ne de Cumhurbaşkanlığı Seçimi damgasını vurmuştur.

Başkent Tahran'da yüzbinlerce vatandaşın katılımıyla gerçekleşecek olan Dünya Kudüs Günü Yürüyüşü'ne reformist cepheden Mir Hüseyin Musavi'nin ve destekçilerinin yoğun katılım göstermesi, özellikle Ahmedinejad'ı ikinci dönem cumhurbaşkanlığı için ilk tebrik eden ülke olan Rusya'nın aleyhine tezahüratta bulunulması, Ahmedinejad destekçileri arasında huzursuzluk yaratmış ve iki grup arasında çatışmalar çıkmıştır (<http://www.iha.com.tr/haber-reformcular-polisle-catisiyor-88856/> Erişim tarihi : Mart 2016).

* **4 Kasım 1979 A.B.D. Büyükelçiliği Rehine Krizi Yıldönümü** : İslamcı/komünist grup üyelerinin Amerikan Elçiliği'ne karşı gerçekleştirdikleri bu eylemi öğrencilerin çoğunlukta olduğu bir gürûhla desteklenmesi, ülkede bu günün, “öğrencilerin emperyalizme karşı direndiği gün” olarak anılmasına neden olmuştur. Orta ve yüksek öğrenim gören birçok öğrencinin katılımıyla her sene gerçekleşen yürüyüş, 2009 senesinde çehresini değiştirmiş, Amerika yerine öğrencilerin kendi ülkelerindeki rejimi eleştirdikleri bir etkinliğe dönüşmüştür.

* **7 Aralık Ulusal Öğrenci Günü** : 1953 yılında dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkan Yardımcısı Rcihard Nixon'un Tahran'ı ziyareti sırasında gerçekleştirilen protestolarda üç öğrencinin hayatını kaybetmesi anısına düzenlenen gösteriler, 2009 senesine gelindiğinde, ülkedeki tüm üniversite kampüslerine yayılan ve seçim sonrasında yapılan en geniş katılımlı protestolar olarak tarihe geçmiştir.

* **19 Aralık – Büyük Ayetullah Hüseyin Ali Montazeri'nin Vefatı** : İran Yeşil Hareketi'nin yanında yer alan ve manevi destek veren Büyük Ayetullah Ali Montazeri'nin ölümüyle kitlesel gösteriler gerçekleşmiştir. İran İslam Devrimi'nin temellerinin atıldığı ve başladığı şehir olduğu için de özel ve kutsal sayılan Kum şehrinde başlayan sokak gösterilerinin, Haziran 2009 gösterileri kadar yüksek katılıma ulaştığı düşünülmektedir. Montazeri 1989 yılından itibaren '79 Devrimi

sırasında vaat edilenlerin gerçekleştirilmediğini, kitlesel kısımların ve haksızlıkların yaşatıldığını savunarak, rejime karşı muhalif bir duruş sergilemiş, bu sebepten ötürü de daha önce Humeyni'nin halefi olarak gösterilmesine rağmen, bu hakkından mahrum bırakılarak görevinden uzaklaştırılmıştır (Slackman, http://www.nytimes.com/2009/11/22/world/middleeast/22ayatollah.html?_r=2&hp Erişim Tarihi : Mart 2016). Hükümet, 20 yıl önce olan bu olaylar zinciri ile ilgili bir bildiri dağıtarak açıklamalarda bulunmuş, fakat halk tarafından tatmin edici bulunmamıştır.

* **26-27 Aralık Aşure Günü** : Şif inancında kutsal sayılan Aşure Günü'nde her sene yapılan anma yürüyüşleri, 2009 yılında da binlerce vatandaşın katılımıyla gerçekleşerek rejim karşıtı bir protestoya dönüşmüş, şiddetle tetiklenen protestolar İran'ın on büyük şehrine yayılmıştır. Çatışmalarda onlarca ölü ve yaralının yanında, gözaltına alınan yüzlerce protestocu da kaydedilmiştir. Aşure Günü gibi kutsal bir günde sivil halka ateş açan bir rejimin İran'da iktidarda olduğu gerçeği ile gelenekten uzaklaşarak siyaset için ciddi bir risk alan hükümetin, muhalif vatandaşlarının ve bir kısım muhafazakâr topluluğun gözünde eksi konuma gelmesine ve meşruiyetinin dikkatle gözden geçirilmesine neden olmuştur.

2.5. İran İnternet Sansürü ve Alternatif İletişim Yolları

İran, Çin'den sonra dünyanın en sıkı ve en yaygın internet sansürünü sağlayan tekniklere sahip ülkelerinden bir tanesidir. İran Hükümeti, bu sansürlemeyle, içlerinde radikal sağ ve muhafazakâr forumların da bulunduğu on binlerce web sitesini filtreleyebildiğini açıklamıştır. Twitter gibi *ucu açık* dizayn edilmiş ve her yerden erişime izin veren (Twitter'a , cep telefonlarından mesaj sistemi ile de bağlanılmaktadır.) bir sosyal medya aracını kontrolde zorlanan hükümet, web siteleriyle beraber, sayıları her gün artan sosyal medya araçlarında da geliştirdikleri yöntemlerle; kullanıcılarla sahte hesaplar yoluyla “*arkadaş olarak*” veya “*takip ederek*” iletişim kurmuş ve ortalama bir İran vatandaşının gündem ile alakasını, yazdıklarını ve kimlerle arkadaş olduğunu/ takip ettiğini kontrol ettiğine dair iddialarla karşı karşıya gelmiştir (Morozov, 2011: 10)

Seçimlerden nce, İbrahim Mehtari isimli yazılım mühendisi İrani bir aktivist, cep telefonu ağlarını kullanarak 25 milyona yakın İraniya gelecek seçimlerde hangi adayın kazanacağına dair bir anket göndermiş ve ankete dönüş yapan 9 milyon katılımcının çoğunluğunun Musavi'nin seçilmesi taraftarı olduğu sonucuna ulaşmıştır (Peterson, 2010). Bu tip verilerle, %62 gibi bir oranla tekrar seçilen Ahmedinejad'ın seçimden galip çıkması muhalif çevreler tarafından seçime hile karıştırılmış olabileceğini akla getirmiştir (Quirk, 2009). 12 Haziran 2009 tarihinde sonuçların açıklanmasından sonra hükümet tarafından internetin "fişinin çekilmesi" ve cep telefonu şebekelerinin dolaşımlarının durdurulması üzerine aktivist Mehtari, böyle bir anket düzenlemesinin ve politik mesajları halka yollamasının kimseyle bağlantısı olmadığını açıkla da; tutuklanmaktan ve işkence görmekten kendini kurtaramamıştır (Peterson, 2010).

Seçim kampanyası boyunca, adayların sosyal medyayı ve interneti ne denli etkin kullandıklarına değinmiştik. Bu adaylar, erişimleri zaman zaman engellenen web sitelerinden ve sosyal medya araçlarından farklı olarak , kendilerini destekleyen gösterilerin ne zaman ve nerede olacağı bilgisini cep telefonlarından mesaj yolu ile destekçilerine göndermişler, böylece teknolojinin başka bir özelliğini daha kullanabilmişlerdir. Bu yöntemin, denetim altında tutulan internetten daha güvenli bir yol olduğu da savunulabilir. Gösterilere katılan destekçiler daha sonra edindikleri bilgileri e-mail ile yayarak ya da destekledikleri adayın web sitesinde yer alan yazı altı yorumlarının bulunduğu alana sabitleyerek sanal kitle ile paylaşmışlardır. Bu noktada şunu belirtmekte yarar var ki; bazı web sitesi ziyaretçilerinin, sosyal medya ağlarında hesap amaları ve daha hızlı bilgi akışından faydalanmak istemeleri de tam da bu döneme denk gelmektedir.

"Resmi seçim kampanyası sırasında Facebook hesabımı aktif hale getirdim; çünkü seçimle ilgili bilgi alışverişinden ve haberlerin yayılmasındaki hızdan dolayı buna dahil olmak istedim." (Kalameh Web Sitesi Ziyaretçi Defteri, 2009).

2009 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri öncesinde, sosyal medya araçlarında politik beyanların yayınlanması, tartışılması söz konusu olamazken, Facebook ve Twitter

gibi etkin medya araçlarının seçmen tarafından keşfedilip, reformistler tarafından da desteklenmesiyle, bir çeşit “*sanal kamusal forum*”lara dönüşmeleri, siyasi söylemlerin özgürleşmesine ve daha geniş bir kitleyle paylaşılarak, etki alanlarının arttırılmasına yarar sağlamıştır.

İran Devrim Muhafızları’nın eski kurucularından olan ve Haziran Seçimleri boyunca politik reformist tavrını sürdüren Mohsen Sazegara’nın yayınladığı web sitesi de (<http://www.sazegara.net/english/>), seçim öncesi ve sonrası pasif direnişin kaynağı olmuş, İran’daki protestolar boyunca Sazegara’nın pasif direnişi öven videoları ile yayınladığı mesajlar da birçok insanı cesaretlendirmiştir. Ayrıca, 2009 yılının sonlarına doğru popüleritesini iyice arttıran internet sitesi, ziyaretçilerinden yeni protesto taktiklerini içeren günlük iki binden fazla email almaktaydı (Peterson, 2010). Sazegara’nın sitesi gibi bilgi kaynağı sayılabilecek mecralar, sosyal medyanın yeni gelişen ve fark edilen bir yönü olmuş, sosyal ve politik değişim için birlik duygusunun oluşturulmasında da önemli birer olgu haline gelmişlerdir.

Twitter kullanıcılarından Arik Fraimovich, Sazegara’nın başlattığı dijital direniş kanalına sosyal medya araçlarından birinin geniş kullanımlı bir özelliğini daha öne çıkararak, **#HelpIranElection** hashtag’i ile bir kampanyanın başlatılmasına öncülük etmiştir. Diğer kullanıcıların, Twitter’daki profil fotoğraflarını yeşil bir filtre ile düzenleyerek desteklerini göstermelerini istemiştir. Kısa sürede yüksek katılımı sonuçlanan bu kampanyaya tam olarak kaç İranlının ve Twitter kullanıcısının katıldığı bilinmezken, kutuplaşan toplumda cepheleri belirleyen etkili bir turnusol kağıdı işlevi de görmüştür.

Adayların ve destekçilerinin başlattığı başka bir dikkat çeken kampanya ise; her bir katılımcının Twitter hesabı ile ilgili ayarları düzenlerken, zaman dilimini Tahran olarak değiştirmesi idi. Böyle bir değişimle, Tahran zaman dilimi içerisindeki hareketlenme, diğer ülkelerde de görülebilecek ve İran’daki sansür uygulamasının bir adım önüne geçilebilecekti. Kendilerine “*Anonymous Iran*” ve “*Haystack*” adını veren örgütlenmeler de; çeşitli muhalif kampanyalarla uluslararası haber kapsamındaki sansüre uğrayan olayların geniş kitlelere yayılmasını hedeflemişler,

siber saldırılarla uluslararası kamuoyu tarafından fark edilmeyi sağlamışlardır. Aynı şekilde Yeşil Hareketi'nin eş örgütü durumundaki “*Sea of Green*” isimli yapılanmanın web sitesinden servis edilen bir kampanya ile “*United Way*” isminde yeni bir organizasyon ortaya çıkartılmıştır. Reform yanlısı hacker'lardan oluşan bu grup, İran'ın internet sunucularını hedef alan “*DoS Saldırısı*” düzenlemiştir. Bu saldırılar, İnternet üzerinden çok sayıda istemci bilgisayar kullanılarak yapılan saldırılardır. Çoğunlukla virüs bulaştırılarak “*zombi*” yani işlevsiz hale getirilen bilgisayarların, bir sunucu bilgisayara eş zamanlı ve mümkün olduğunca çok sayıda bağlanma isteği göndermesi ve sunucunun kapasitesinin aşılması sonucunda da hizmet veremez hale getirilmesi ilkesine dayanır (https://tr.wikipedia.org/wiki/Denial-of-service_attack). Dünya'nın diğer ülkelerinde de, meydana gelen protestolar ve sokak gösterileri sırasında hükümetlere ait sunuculara yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu saldırılar, çok tehlikeli ve engellenemez oluşlarıyla ünlüdür ve tam olarak kim tarafından yapıldığını bulmak ise imkansızdır.

İran'da blog kültürünün, değişime ihtiyaç duyan aktivistler tarafından etkin kullanıldığından söz etmiştik. Blog'lara uygulanan sansürlerin kapsamını belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmada; İran Hükümeti'nin bloglardan yaklaşık %9'unun erişimini engellendiği belirlenmiştir. Kısıtlanan bu blogların birçoğunun reformist ve laik politikaları savunan bloglar olduğu tespit edilmiştir (Quirk, 2009). Bloglara uygulanan bu sansürün yanı sıra, micro blog olarak adlandırılan MySpace.com , Orkut.com , Flickr.com , bebo.com , facebook.com , YouTube.com gibi popüler sosyal medya siteleri de kısıtlanmaya maruz kalmıştır. Çeşitli kaynaklara göre; İran'da 5 ila 10 milyon web sitesinin sansürlendiği, bunların içinde sosyal medya sitelerinin yanı sıra pornografi içeren sitelerin olduğu da dile getirilmektedir (ONI Iran, 2009).

Seçim öncesinde ve sonrasında birçok katılımcıyla gerçekleşen gösterilerde görevlendirilen silahlı kuvvetlerin orantısız güç kullanımı ve bunun sonucunda yaşanan olaylar günlerce gündemde kalmıştır. Vatandaşların bu tip olaylara internet yoluyla verdiği tepkiler, gösterilerin daha çok katılımı ile devam etmesini sağlamış ve

uluslararası kamuoyunun dikkatinin ülkenin üzerine çekilmesine olanak sağlamıştır. Baskıcı tutum, haber kaynaklarına ve gazetecilere kadar ulaşmış, hükümet tarafından yabancı gazetecilere ya hapis cezası verilerek ya da vizeleri yenilenmeyerek (Majd, 2011) bir çeşit basın temizliği uygulaması yapılmaya çalışılmış ve seçimlerle ilgili haberlerin yayılması engellenmeye çalışılmıştır (Quirk, 2009). Ayrıca, haber temelli online yapılanmalar ve politik içerikli kaynaklar da bu baskıcı tutumdan etkilenmişlerdir. Birleşik Krallık Yayın Kurumu BBC Yöneticileri kendi kanalları olan World News başta olmak üzere, diğer İran televizyon kanalları da dahil, birçok yayını bu tip sorunlar yüzünden durdurma kararı aldıklarını bildirmişlerdir. Kullanıcılarına gelişmiş iletişim hizmeti veren arama motorlarından Yahoo'nun erişime kapatıldığı ve Mir Hüseyin Musavi ile ilişkisi olduğu varsayılan en az 20 web sitesinin de buna dahil edilerek engellendiği bilinmektedir. Erişime kapatılan sitelere “proxy sunucuları” kullanılarak girebilmekteydi; ancak, hükümetin bu “tünel”leri bulması üzerine kullanıcıların sitelere ulaşmaları da zorlaşmıştır (Schachtman, 2009). Tünel protokolü ile başka bir port üzerinden güvenilmeyen ağlarda güvenli bir yol oluşumu sağlanabilir(https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCnel_protokol%C3%BC). Bilgilerin paylaşıldığı sosyal medya araçlarının ve web sitelerinin sansürlenmesi ile kaynaklara erişimin zorlaşması, hem İranlı kullanıcıların hem de yurtdışından olayları takip edenlerin haber alabilmelerini zorlaştırmıştır.

Çeşitli medya servislerinin engellenmesi ile oluşturulan bu boşluğun yerini, daha kolay erişilebilir ve neredeyse her protestocunun sahip olduğu *cep telefonları* almaya başlamıştır. Protestolar sırasında hükümet güçlerinin göstericiler üzerinde uyguladığı orantısız şiddeti de ortaya koyan cep telefonu ile çekilen görüntüler kısa sürede internette yayılmaya başlamıştır. Bu paylaşımların birincil amacının; ülke içi dolaşımda kalarak vatandaşların dikkatini çekmesi ya da İran dışındaki ülkelerde de bu bilgilerin paylaşılarak farkındalık yaratmak istenmesi olup olmadığı tam olarak anlaşılmasa da; her iki yolla da protestolar esnasında bilgi akışı hızlandırılmıştır (Dabashi, 2010). Amatör olarak haber verme ve yayma olarak tanımlayabileceğimiz “*Vatandaş Haberciliği*”, sosyal medya araçlarında bu tip paylaşımlarla bireylerin katılımını yükselten bir mecra olarak bilinmektedir. Bu duruma, İran sokak

gösterileri sırasında verilebilecek en doğru belki de en önemli örnek; 20 Haziran 2009 tarihinde gösterilen sırasında vurulan Neda Sultan adlı protestocunun ölümüdür. Neda'nın vurulma ve öldürülme anı başka bir protestocunun cep telefonu kamerasına yansıyan görüntülerle kayıt altına alınmıştır (Video: Erişim 2014 <https://www.youtube.com/watch?v=R1hkQtuwV38>).

Bu videonun Youtube'a yüklenmesi ve kısa sürede diğer sosyal medya araçlarında da paylaşılarak yayılması; vatandaşların kendi ülkelerinde kişisel güvenliklerinin olmadığı vurgusunun yapılmasını sağlamış, internet kullanıcıları ve protestocular tarafından daha sert tepkilerin verilmesini hızlandırmıştır (Buxton, 2009). İran Hükümeti ise; bu görüntüleri, halkın tepkisini çoğaltmak ve Neda'nın ölümünü bir propaganda aracı gibi kullanarak gösterilerin daha fazla katılımı ile devam etmesini isteyen yabancı güçlerin servis ettiğini iddia etmiştir (Burns, 2009). “*Ölümcül İran Protestosu Kamerada*”(Orijinal ismi: *Deadly Iran Protest on Camera*, Erişim 2014) adı ile yüklenen başka bir videoda ise; Tahran Azadi Meydanı'nda bir grup protestocu ile hükümet güçleri arasında çıkan çatışmadan bir kesit yer alırken, bir yandan da 7 protestocunun ölümüne şahit olmaktayız. Bu tip videoların sıklıkla paylaşıldığı protesto günlerinde, katılımcıların sanal tepkilerinin ötesine geçilerek, dalga dalga alanlara ulaşma/eyleme geçme halini de gözlemleyebilmekteyiz.

Sosyal medyanın, giderek daha sıkı sansürlerin uygulandığı, gazetecilerin haber yapmalarının, basın ve yayın kuruluşlarının haberleri kamuya açıklamalarının engellendiği bir ülkede, protesto görüntülerinin ve bilgilerinin paylaşılması, olayların dökümantasyonlaştırarak saklama/yayma fikri ile kullanılması, bu tip olaylarda bireylerin teknolojinin bu alt birimi ile tanışarak olaylardan haberdar olmasını sağlamıştır (Quirk, 2009).

Sosyal medya araçlarında yayılan bilgilerin doğruluğu, kim tarafından yayımlandığı gibi önem arz eden konulara da değinmekte yarar var. Daha önce bahsedildiği gibi; İran Hükümeti sosyal medyayı, protestoların odağını değiştirme, yanlış yönlendirme ile protestocu grupların dağılmasını sağlama, Besic Direniş Gücü gibi paramiliter güçler tarafından yerleri belirlenen direnişçilere zor kullanma vb. gibi kötüye kullanmalarda da bir çeşit “*muhbir araç*” olarak kullanmıştır. Ayrıca Devrim

Muhafızları ve Besic Güçleri, muhaliflerin sıklıkla kullandığı sosyal medya araçlarında ve web sitelerinde yer alan organize olma taktiklerini inceleyerek kendilerini besleyen ve muhaliflere karşı bir muhalefet oluşturabilecek olan yüzlerce blogun ve sosyal medya hesabının erişime açılmasını sağlayarak “Söz Savaşları” stratejisi olarak da bilinen bu yolu uygulamaya koymuş, mevcut sistem ve iktidarı savunarak bir çeşit dijital savaş başlatmışlardır (ONI Iran, 2009). Bu iki zıt kutup tarafından oluşturulan bloglar, vatandaşlara şiddet ve sokakta yükselen tansiyon konusunda uyarılarda bulunmakla beraber birbirlerini suçlayıcı beyanlarla da dikkat çekmekteydi (Schachtman, 2009).

2009 yılında meydana gelen sokak protestolarının yeterli etkiyi gösteremediğini savunanlar da bulunmaktaydı. Sadece orta ve orta-üst gelir düzeyindeki sınıftan katılımcıların gösterilerde yer almasının, işçi ve daha az gelimli vatandaşlarla bağ kurulamamasının ve onların sistemden beklentilerinin anlaşılmasının, muhaliflerin başarısızlığı olduğu çoğu kez dile getirilmiştir (Morozov, 2011). Ayrıca fakirlik sınırında devam eden yaşam mücadelesi ile yüksek enflasyon ve işsizlik oranındaki artıştan etkilenen orta-altı ve işçi sınıflarının ilgilerinin, politik özgürlükten çok, hayatlarını idame ettirebilme çabası, bu olaylara tepkisiz kalmalarındaki en büyük nedenlerin başında gelmektedir.

2.6. Sonuç

İnternet, özellikle Facebook, Twitter ve YouTube gibi sosyal medya araçları, kullanıcılarına, güvenli ve kullanılabilirliği kolay olan bir alan, vatandaşların toplumsal olaylarla ilgili tartışabilecekleri, bilgi aktarabilecekleri birer arena haline gelmişlerdir. İşte bu araçların potansiyeli/semptizanları harekete geçirmesi konusunda pratikte ne denli etkin olabildiğini İran sokak protestoları sırasında gözlemleyebildik. Ancak, sözü geçen medya araçlarını kullanmayan ve hedef kitle arasında bulunmayan diğer bireylerin, protestolara ne kadar destek verdikleri ve olaylara ne kadar vâkıf olabildikleri ise başka bir tartışma konusu yaratmakta olup, söz konusu kesimin toplumsal düzen içindeki rolü ve siyasete etkisi de göz önünde bulundurularak eylemlerin başarı ya da başarısızlığını da ölçer nitelikte olmalı gibi bir önem arz etmeleri de bilinen bir gerçektir. Bunun sağlanabilmesi için; Yeşil

Hareket'in etkin şekilde kullandığı web siteleri ve sosyal medya hesaplarıyla desteklenen video ve fotoğraf paylaşımı, şiddet görüntülerinin yayılması için cep telefonlarında sosyal medya araçlarının kullanımının arttırılmasına teşvik etmesi gibi bir takım gereklilikleri de ortaya çıkarmıştır. Online ya da offline olan her bir katılımcının hareketi etkin kılmak konusunda yapacağı en ufak bir katkının, ne kadar önemli olduğu savunulmaya ve bu konuda her mecrada sesler yükseltilmeye başlanmıştır.

Siyasi protestolarda motivasyonun kitle tarafından ayakta tutulması en gerekli koşullardan biridir; ancak, dijital bir ortamda örgütlenen bireylerin herbirinin böyle bir oluşuma katılarak gösterilere gideceğinin de bir garantisi bulunmamaktadır. Bireylerin öncelikle kendi çevrelerinde oluşturdukları engellemelerden kurtulmaları ve fikren uyum gösterdikleri bir başka gruba katılmaları cesareti ile bu tip protestolar ses getirmiş olacaktır. Yeşil Hareket ve türdeşlerinin önce dijitalize edip sonra sokaklara taşıdığı “özgürleşme/modernleşme” halinin, organize olabilme ve sosyal medyayı etkin kullanabilme konularında başarılı olmasının sebebinin, bu tip bir kabuğunu kırma haliyle bizlere sergilemiş olmasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Seçimin kampanya sürecinde ve sonrasında yaratabildiği siyasi alan ile varlığını daha sağlam kanıtlayan Hareket, hedef kitlesini yüz yüze diyaloglarda da çoğaltabilmiş, bu noktada sosyal medya bu yolla etkileşime geçen sempatanlar arasında bilgi dolaşımını kolaylaştıran bir platform olabilmıştır. İran'da fikir ve hareket özgürlüğü üzerinde yer alan baskıcı tavrın göz ardı edilmeyerek incelenmesi gereken protestoların ve sosyal medya araçlarının etkisinin, Yeşil Hareketi ile bir adım ileri taşındığını, sistemin getirisi olan tabuların bir nebze aşılarak, ülkede etkin bir sanal kullanım pratiğinin oturmuş olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca seçim boyunca muhalif kanadın elindeki tek güçlü araç olan sosyal medyanın, otoriter hükümetin tekelinde kalan resmi medya kurum ve kuruluşların ötesinde bilgi transferlerinde ve depolanmasında Hareket'e sağladığı yararlar da ilgi çekmektedir.

BÖLÜM III

KAHİRE TAHRİR OLAYLARI VE SOSYAL MEDYA'NIN ETKİSİ

3.1. Giriş

Kuzey Afrika'nın en önemli ülkesi sayılan Mısır'da, 2011 yılının ilk aylarında patlak veren sokak protestolarına zemin hazırlayan politik nedenlerle beraber sistematik ve etkili çalışan muhalif aktörleri incelemeye çalışacağımız bu bölümde, yine, sosyal medyanın eylemcilik ve sokak aktivizmine ne denli yardımcı olduğu sorusunun cevabını da arayacağız. Farklı muhalif oluşumların, dünyada görülen diğer örneklerden feyz alarak geliştirdikleri eylem organizasyonları ile sanal ortamda da alanlardaki gibi “görünür”olarak, amaçlarına ulaşmakta ne denli başarılı olabildikleri üzerine de bir inceleme yapacağız. *Kifaye, 6 Nisan Gençlik Hareketi* gibi siyasi eylem geçmişi olan platformların yanında inceleyeceğimiz Tahrir Olayları'nda büyük bir etkisi olan *Hepimiz Halid Said'iz* gibi sosyal medya sayfalarının da iç dinamiklerini irdeleyerek, eylemlerde halkı sanaluzamdan gerçek alana iten gerekçeleri de anlamaya çalışacağız.

3.2. Mübarek Dönemi Siyasi Protestolar ve İnternet

2010 yılının son şeyreği itibari ile Orta Doğu'da 5.demokratikleşme dalgası olarak da konumlandırılan ve sosyal medyanın başat rol oynadığı “Arap Baharı” olarak adlandırılan sokak protestolarında, başta Tunus olmak üzere ön plana çıkan diğer bir ülke de Mısır olmuştur (USAK, 2011:5). Yüzyıllar boyunca farklı ulusların yönetiminde kalan Mısır, yabancı güçlerin hakimiyetinden 1952 yılında Britanya Krallığı'nın desteğini alarak kurtulabilmiştir. Cumhuriyet rejimiyle yönetilmeye başlanan Mısır'da, sistem değişikliği ile krallık yönetimindeki alışkanlıkların kırılacağı varsayılsa da, otoriter yöneticiler ile istikrar devam ettirilmeye çalışılmış ve demokrasi ikinci plana itilmiştir. Demokrasinin göz ardı edilmesi, halkın isteklerinin yerine getirilmemesi, sınıflar arasındaki sosyo-ekonomik farkların giderek büyümesi, işsizliğin artması, liberal ekonomik düzende belirli bir sınıfa

kazanç sağlayan politikaların güdülmesi vb. birçok sebepten ötürü Hüsnü Mübarek'in yaklaşık 30 yıl boyunca diktatörel şekilde yönettiği Mısır'da 2011 yılının ilk aylarında meydana gelen halk ayaklanmaları ve politik protestolar, sisteme güçlü bir başkaldırı niteliği taşımaktadır .

Nüfusunun yüzde 20'sinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı Mısır'da internet kullanıcısı sayısı 20 milyonun (nüfusun %25'inin) üstündedir. İran'da olduğu gibi elit ve belirli aktivist grupların tekelinden çok, heterojen bir yapıda olan internet kullanımına Mısır'da rastlamaktayız. İnternet kullanımı açısından dünyada 21. sırada yer alan ülkede internetin, isyanın önemli bir parçası olması bu veriler ışığında değerlendirildiğinde, hiç de şaşırtıcı olmayacaktır (Bhuiyan, 2011:14). Mısır'da, geleneksel medyaya oranla yetkililer tarafından kontrol edilebilmesi zor olan sosyal medya teknolojilerini kullanan aktivistler, otoriter rejimi yıkma umutlarını sadece Mısırlılar ile değil, dünya genelinde aynı sorunları yaşayan halklar ile de paylaşmışlardır. Sosyal medyanın Mısırlı protestoculara sunduğu hızlı ve etkin iletişim halinin, seslerini tüm dünyaya gerçek zamanlı olarak duyurma imkanının yanında; rejimin, protestoların önünü kesmek için uygulayacağı politikalara bakıldığında, sosyal medyanın bu süreçteki rolüne de temkinli yaklaşmak gerekmektedir (Bhuiyan, 2011:15).

Mısır'daki sokak protestoları sırasında yönlendirici görevde yer alan ve farklı katılımcılarıyla dikkat çeken birçok muhalif hareket ve topluluğun ,lokomotif bir disiplinle sürece dahil olduğu gözlemlenmiştir. Bu topluluklar, interneti, protestolar için sivil eylem aracı olarak görerek, organize olmalarını ve forumlaşmalarını kolaylaştıran bir alan olarak da algılamışlardır (Tığlı, 2011:56). 2000'li yılların başında kullanılan forum tipi siteler ve blogların artış göstermesi ile siber aktivizm giderek yükselişe geçmiş, muhalif yanı destekler nitelikte olmaları nedeniyle de internet kullanıcıları arasında dikkat çekmeye başlamıştır. Böylece sanal ortamda da birbirinden haberdar olmaya başlayan kullanıcılar, grup ve topluluklar altında bir araya gelmeye başlamış ve siber aktivistlerin örgütlenme girişimlerinde internetin oynadığı rol, artmaya devam etmiştir. Rejim, bu durumu fark ederek *çevrimiçi muhalefeti* baskı altına almaya çalışmışsa da, pek başarılı olamamıştır (Tarkowski,

Fathy and Melyantsou, 2011:5). İnternetin, protestoları örgütleyen araç olarak yaygınlaşmasının, Mübarek döneminde kamusal alanın sıkı bir biçimde denetlenmesinin sonucu olduğu da savunulmaktadır. Rejimin, otoriteryanist tavrı sebebiyle temel sivil ve siyasal haklar etkilenmiş, üç temel liberal-demokratik haktan biri olan toplanma özgürlüğü ise; bu durumdan en çok etkilenen hak olmuştur (Osman, 2010).

Mübarek'in iktidarda olduğu dönemde sıklıkla çıkartılan olağanüstü hal yasaları, özellikle kamusal alanlarda toplanma özgürlüğünü hedef almaktaydı. Polis teşkilâtının gizli kolu “*Muhaberat*” da, rejime karşı çıkanların bu tür eylemlerle uygulamaya geçmesini önlemede etkili bir araç olarak iktidarın yanında yer almaktaydı (Bradley, 2008). Muhalif seslerin çıkmasına bir noktaya kadar izin veren, hatta *Masry al-Youm* ve *el-Shorouq* gibi muhalif gazetelerin varlıklarını sürdürmesine izin veren iktidarın en önem verdiği ve yaşanmasını istemediği durum ise; eylemci topluluklar ile toplumun işçi ve alt sınıflarının birleşerek, sokak protestolarında rejim karşısında birlikte yer almalarıydı. Kamuya yönelik gösterilerle kendini belli eden muhalefet, aktivistler, blog yazarları, muhalif politikacılar ve sivil toplum kuruluşları çalışanlarının oluşturduğu küçük topluluklar şeklinde gruplaşmalarla var olmaya çalışmaktaydılar. Mübarek dönemi kısıtlamalarının gölgesinde gerçekleştirilmeye çalışılan gösterilerde katılım sayısı da haliyle oldukça düşük olmaktadır. Kamusal alanların protestolara, daha doğrusu vatandaşa kapatıldığı gerçeğinden yola çıkarsak; internetin, özellikle sosyal medya araçlarından Facebook'un rejim karşıtı halkı birleştiren bir platforma dönüşümü, muhalif forumlaşmaların daha geniş kitlelere ulaşması yönü ile etkin bir kanal olduğu söylenebilir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, 2000'li yıllarla beraber Mısır'da hızlı ve ciddi bir büyüme ile çeşitli sektörlerde kendini göstermiş, Etisalat ve MobiNil gibi birçok yerel telefon şirketinin kurulması, halkın bu yeni teknolojiyle tanışmasını kolaylaştırmış, web sayfalarının açılması ve blog alışkanlığının gençler arasında yayılmasını sağlamıştır (Abdulla, 2007). Ayrıca internet bağlantısının gelişmesi yönünde büyük çabalar sarf eden ve halkı bu yönde teşvik eden, 2004'ten Tahrir

Devrimi'ne kadar Başbakanlık görevinde yer alan İletişim ve Bilgi Teknolojileri Eski Bakanı Ahmed Nazif, “*Mısır 2.0*” tabiri ile bu tip gelişmelerin ülkede siyasal liberalleşmeyi arttıracığını savunmuştur.

Sosyal medya, özellikle Facebook, politik katılım bakımından deneyimi olmayan fakat interneti etkin kullanabilen ve dijital jargona hakim olan yeni nesil gençlik için bir eğitim alanı, protestoların organize edilebilmesi açısından da rejimin radarına yakalanmadan iletişimde kalınabilecek bir araca dönüşmüştür. Mısır toplumunun büyük çoğunluğunu oluşturan alt sınıfının sokak tabanlı “*shaabi*” leri, *Shabab’al-Facebook (Facebook Gençliği)* olgusunu oluşturarak, dijital çeşitlenme ile bölünmeler yaşayan grupların tekrar birleşip kitlesel olarak harekete geçmesinde etkin olmuştur. Yine de, sosyal medya bu süreçte sınırlı ve kullanım açısından daha farklı bir gruba hitab etmesi ile özgülleşse de; Tahrir’de başı çeken muhalif grupların biraraya gelmesini sağlamasında etkin bir role sahiptir. Özellikle Tahrir Olayları’na yaklaşıırken; bloglar ve Facebook grupları ile desteklenen muhalif söylemler, anti-otoriteryanizmi besleyerek Mısır rejimini “*fıravunvari*” bir sistem olarak nitelendirmiş ve onun baskıcı tutumu sebebiyle halkın üzerindeki sosyal ve ekonomik kısıtlamaların günden güne artışına da dikkat çekmeye başlamıştır.

Dijital aktivizmin hızlı yükselişi rejimin de dikkatini çekmeye başlamış ve 2000’li yılların sonlarına doğru, blog yazılarıyla Mısır siyasetini eleştiren bazı blogger’ların gözüktü haberleri sıklaşmaya başlamıştır. Ancak sistemin dijital aktivizme verdiği bu etkili çözüm, önüne geçilmez bir tepkiyi de ortaya çıkarmıştır. Çeşitli gruplar daha çok katılımcı ile görsel ve yazılı protestolarını dijital alanda, özellikle sosyal medya araçlarında paylaşmaya devam etmiştir. Bu tip paylaşımların çoğalması ile Hüsnü Mübarek’in partisi olan Ulusal Demokratik Parti “Elektronik Komite” ismiyle bir teşkilat kurarak, çeşitli blog yazarları ve Facebook kullanıcılarını para karşılığı rejim yanlısı mesajlar yayınlamaları için görevlendirmiştir (Ghonim, 2012: 69-70) .

3.3. Kifaye Hareketi – Mısır Değişim Hareketi

Mısır'da otoriter rejimi protesto etmek ve sokak aktivizmini yaygınlaştırmak, orta-üstü sınıf ve entellektüellerin de içinde bulunduğu küçük bir grubun inisiyatifindeydi. Bu durumun nedenlerini; hükümetin baskıcı tavrı ve sınıflar arasındaki iletişimsizlikle açıklamaya çalışmıştık. Ancak solcu, İslamcı ve diğer muhalif kesimleri içinde barındıran ve yüksek katılımlı gösterilerin gerçekleşmesini sağlayan bir hareketin varlığını, *Kifaye*'nin kuruluşuyla beraber dile getirebiliriz. *Kifaye Hareketi*, diğer bir adıyla *Mısır Değişim Hareketi*, ismini Arapça “*el-kifaye*” yani “*Yeter*” anlamına gelen sözcükten almaktadır. Bu platform, 1981 yılından itibaren iktidarda bulunan Hüsnü Mübarek'in 5.kez başkan seçilmesine karşı olan siyasi ve sosyal aktivistlerin, farklı görüşlerde olmalarına karşı aynı amaç uğruna birleşmelerini sağlayan bir buluşma noktası olması açısından önemlidir. 2004 yazından itibaren dikkatleri çekmeye başlayan bu hareketin liderliğini üstlenen Katolik Okullar Birliği Eski Başkanı George Ishak, sendikalardan öğrenci birliklerine, kadın dayanışma platformlarından çeşitli siyasi görüş inisiyatiflerine, birçok grubun Kifaye çatısı altında aynı amaç etrafında buluştuklarını dile getirmiştir. Hareket, ayrıca, anayasa değişikliğine gidilmesini ve politik sistemin liberalleşmesini de savunmaktaydı (Abaza, 2011).

Mısırlı aktivistler, Mübarek ile ilgili amaçları için daha fazla destek kazanmaya çalışırken, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki bazı ülkeler arasındaki gerilimler de artmaya başlamıştı. Mısır'daki bu platformun da etkileneceği olayların başlangıç noktası ise; 2005 yılının İlkbahar aylarında Beyrut kentinde süregelen ve tüm ülkeye yayılan Suriye karşıtı eylemlerin gündemde olmasıydı. Beyrut ekseninde tüm Lübnan'a yayılan ve dijital ortamda da diğer ülkelerden birçok Arap vatandaşın takip ettiği gelişmeler ışığında Orta Doğu'da o zamana kadar olan en geniş kapsamlı demokratik protestolar gerçekleştirilmiştir. Sunni Başbakan Refik Hariri'nin 14 Şubat 2005 günü suikast sonucunda öldürülmesi ve bu olayın Suriye hükümeti ile bağlantılı ipuçları barındırmasının ortaya çıkması ile ivme kazanan “*Sedar Devrimi*” olarak da adlandırılan “*Bir Milyon Kişilik Protesto*” nun gerçekleşmesinin ardından

başlayan eylemler zinciri tüm ülkeye yayılarak büyük bir öfkeye dönüşmüştür. Arap medyasının yoğun ilgisi ve yakın gözlemiyle devam eden protestolar, Suriye Başkanı Başar Esed'in, Lübnan halkının önlenemeyen direnişi ve uluslararası baskının artması sonucu Suriye Askeri Birlikleri'ni 29 yıllık işgalin ardından ülkeden çekmek zorunda kalmasıyla son bulmuştur.

Lübnan'daki protestoların başarısı Kifaye Hareketi için, hükümet tarafından hile karıştırılacağına inanılan 2005 Anayasa Referandumu ve Başkanlık Seçimleri'ne farkındalığın artmasını sağlamak ve vatandaşları bu konuda bilinçlendirmek için itici bir güç olmuştur. Ancak, Mübarek karşıtlığıyla birlik olan bu grubun çabaları, rejim değişikliğine gidilmesi ile ilgili olarak halkın fikrini değiştirmeye yeterli olmamıştır (Faris, 2010).

Kifaye, hedeflenen amacı gerçekleştirememiş ve hızla dağılmış olsa da, Mısırlı aktivistlerin kendilerine güvenlerini arttıran yerel bir örnek olarak akıllarda yer etmiştir. Diğer muhalif hareketler için yol açan bir konumda olan bu oluşum, Ulusal Değişim Hareketi çatısı altında birleşen muhalefet grupları ile de bazı işbirliklerine girişmiştir. Protesto etmek için birlik olunması gerekliliğini vurgulayan, cesaret gösteren ve yüreklendiren Kifaye, bu yönüyle de psikolojik bir engelin yıkılmasına da yardımcı olmuştur (Ghonim,2012:32). Kifaye liderleri, halk içerisinde rejimle doğrudan bir çatışmaya girmekten kaçınanların, izledikleri demokratik yollarla haklarını aramaya başladığına ve bu farkındalığın da artan bir grafik sergileyerek yararlı olduğunu savunmaktaydılar. Kifaye Hareketi'nden önce, Mısırlılar rejim ile ilgili görüşlerini belirli muhalif gruplar ve politikacılar dışında açıkça belirtme cesaretlerini kendilerinde bulamamaktaydılar. Ancak bu platformun ve diğer sosyal reform hareketlerinin gündeme gelişi, özellikle işçi, öğrenci ve kadın birliklerine ilham kaynağı olmuş ve benzer söylemlerle daha yoğun bir aktivistlik dönemine geçiş yapılmıştır (Osman&Oweidat, 2010).

Kifaye Hareketi etkili üç element üzerine kurulmuştur :

- 1.Liberaller, İslamcılar, Nâsırîst ve Marksistlerin olduğu farklı gruplarla genel bir muhalif destek tabanına sahiptir.
- 2.Polonya'daki Dayanışma Hareketi'nden ve özellikle Doğu Avrupa'da etkili olan 2000'li yıllarda görülen Renkli Devrimler'den esinlenilerek oluşturulan “yeni nesil muhalefet stili” ile kurulmuştur. Eylem ve kriz anlarında da; kitlelerin hareketliliği bilgi iletişim teknolojisinin, özellikle mobil teknolojinin yaygınlaşmasından destek alarak büyümekte ve iletişim bu kanallarla sağlanmaktaydı.
- 3.Genç aktivistlerin ve grup liderlerinin yer almalarına ve Hareket içerisinde etkin olabilmelerine olanak tanımıştır.

Kifaye'nin muhalif söylemleri birleştiren bir platform olmasının dışında bloglarla desteklediği propogandası ile ülkedeki “karşıt söylem” olgusunu kurumsallaştırması açısından da önemlidir. Blogların 2004 yılında Mısırlılar tarafından keşfedilmesi ve popülerliğini gündend güne arttırarak devam ettirmesi ile “*ifade özgürlüğü*” kavramı ülkede yeni bir boyut kazanmıştır. Bağımsız ve tarafsız basın yokluğunda, blog yazarları ve insan hakları savunucuları arasında organik bir bağ kurulmuş, hatta bağımsız gazeteciler de blog yazarlarının yazılarını kaynak olarak göstermeye başlamışlardır (Faris,201:6).

İnternetin artan erişilebiliriliği ve yeni sosyal medya araçlarının geliştirilmesi ile, birlikte olma olgusu, gruplar arası taktik ve bilgi alışverişinin hızlanması, yeni protestoların organize edilmesi süreci ve yeni katılımcıların bu düzene adapte edilmesi gibi durumların oluşum süreci kolaylaşmaya başlamış, gelecek için umut vaat eder hale gelmiştir. Kültürel ve sosyal yapı itibari ile dezavantajlı bir profil sergileyen grupların da bu süreçte seslerini duyurması, sosyal medya araçlarının ve blogların önemini kanıtlar niteliktedir.

3.4. 6 Nisan Gençlik Hareketi

“Hareket, Mısır’ın dünyada daha üstün bir konumda olmasına ve Mısır halkının daha iyi bir hayatı hakettiğine inananlar tarafından kurulmuştur. Bu hareketin üyeleri, birbirlerinden aldıkları güçle cesaretlenerek, siyasi korkuların ve gelecekle ilgili olumsuz düşüncelerin kendilerine engel olmasına izin vermeyerek politik farkındalığı arttırmak için çalışmaktadırlar.” (6 Nisan Gençlik Hareketi Facebook sayfasından alıntıdır.)

Hareketi adını; Nil Delta’sındaki sanayi şehri *Mahalla el-Kobra*’daki tekstil işçilerinin 6 Nisan 2008’de yapmayı planladıkları genel grev çağrısından almaktadır. Eylem çağrısı, Facebook’ta Esra Abdel Fattah isimli genç bir aktivistin tarihi baz alarak kurduğu sayfa ile yayılmaya başlamış, kısa sürede 70.000’den fazla üyeye ulaşarak örgütlenmeyi kolaylaştırmıştır (Ghonim, 2012: 56). Protestoya katılanlar, Mısır rejimine ve politikalarına duydukları öfkeyi daha da gözle görünür kılmak amaçlı siyah elbiselerle trafiğe sırtlarını dönerek sokaklardaki varlıklarını kalıcılaştırmayı hedeflemişlerdir. Ayrıca Mahalla el-Kobra’deki grev, polis tarafından şiddetli bir şekilde bastırılarak kanlı bir protestoya dönüşmüştür. Rejim bu durumdan rahatsız olmuş, daha önceki protestolardaki gibi bir karşı koyma ile başa çıkmak zorunda kalmamak için daha fazla baskıyla destekçilerin üzerlerine gitmiştir. Uluslararası medya tarafından “*Facebook Kızı*” olarak anılan ve 6 Nisan Hareketi’nin Facebook sayfası yöneticisi olan Fattah grevlerin olduğu gün tutuklanmış, aynı zamanda da Mısır’da olağanüstü hal kanunları çerçevesinde tutuklanan ilk kadın olmuştur. Abdel Fattah’ın sanal ve gerçek hayattaki aktivist tavrı ve akabindeki tutukluluk halinin halk arasında yayılan çarpıcı etkisi, Mısır Güvenlik Güçleri tarafından hafife alınmış; öyle ki, durumdan haberdar olan eylemcilere katılan diğer muhalif kanatlarla beraber ortak bir devrimci kimlik etrafında toplanılarak, rejime karşı gerçekleştirilen protestolar genişletilmiştir. Bu örgütlenme pratiği, gelecek zamanda çoğu eylemde de kullanılmaya başlanacaktır.

6 Nisan Gençlik Hareketi, ifade özgürlüğü, hükümet içi yolsuzluklar, ekonomik koşulların iyileştirilmesi gibi sosyopolitik konuları içeren birçok hak temelli mücadelenin desteklendiği bir harekete dönüşmüştür. Hareket hızla, *Kifaye Hareketi üyeleri, El-Karama ve El-Wasat isimli iki muhalefet parti ile Emlak Çalışanları Hareketi, Avukatlar Sendikası*, üniversite profesörlerinin başlattığı *9 Mart Hareketi* gibi eğitim sektörü odaklı birçok sendika ve birlik tarafından onaylanan ve desteklenen bir hareket haline gelmiştir (Ghonim, 2012). 6 Nisan 2008 günü işçi haklarını savunmak amacıyla başlattığı grevde amaçladığı hedeflere ulaşmakta tam olarak başarı gösteremese de, o gün birçok Mısırlı için başka anlamlar ifade etmeye yetmiştir. Mahalla'da başlayan grevler için; Mısır'ın sıkı yönetim altındaki sosyo-kültürel yapısına İnternet'in yeni bir pencere açabildiğini, sosyal medya araçlarının bu tip örgütlenmelerde ne denli etkili olabildiğini ve rejime gönderilen bu güçlü sinyalle değişimin başladığını söyleyebiliriz.

6 Nisan Gençlik Hareketi, Mısır'da öne çıkan diğer hareketlerden farklı olarak; sosyal medya araçlarından yayılarak ismini duyuran ilk harekettir. Facebook'ta ismine özel sayfa oluşturularak açılan ve yayılan 6 Nisan Gençlik Hareketi, işçi hareketleriyle temas kurarak Kifaye Hareketi'nin eksik kaldığı bir alan olan işçi sınıfı ve öğrenci örgütleri ile yakınlaşmıştır. Çoğunluğunu, genç orta sınıftan olan Kahireli ve İskenderiyeli aktivistlerin oluşturduğu gruba, Ahmed Maher isimli genç bir inşaat mühendisi liderlik yapmaktaydı. 6 Nisan Hareketi'nin lideri, şiddet içermeyen mücadele yöntemlerini araştırmaya başlamış ve ilk iş olarak, Miloseviç diktatörlüğünün yıkılmasında rolü olan, Sırp gençler tarafından kurulan Otpor (Direniş) hareketinin logosundan yola çıkarak bir logo tasarlamıştır. Ayrıca 6 Nisan Hareketi'nin bazı üyelerinin Otpor üyeleri ile tanışıp tecrübelerinden faydalanmak üzere Sırbistan'a keşif gezileri yaptığı da bilinmektedir (Eltantawy&Wiest, 2011). Ayrıca, içlerinde Ahmed Maher ve Esra Abdel Fattah'ın da bulunduğu hareketin önde gelenlerinin, sosyal ağların ve mobil teknolojilerin kullanımı ile demokrasi söyleminin nasıl destekleneceği, örgütlenerek eylemlerin nasıl düzenleneceği üzerine, bu konuda uzman olan bazı Amerikan enstitülerinde eğitim gördüğü bilinmektedir (Nixon, 2011). Bu durum, rejim yanlısı ve sağ tabanlı oluşumlar

tarafından “vatana ihanet” olarak lanse edilmeye çalışılmış ve halkın bir kesimini de etkilemeyi başarmıştır.

3.5. 2012 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Adayı : Muhammed el-Baradey

2008 yılından itibaren sosyal medyada, özellikle de Facebook'ta, sayıları günden güne artan radikal gençlik gruplarının, sayfaları yoluyla yayınladıkları açıklamalar ve eylem çağrıları ile, rejime karşı protestolarda da artış gözlemlenmiştir. Ekonomik kriz, genç nüfusun artışı ile %22'lere varan yüksek işsizlik oranı, hükmet içi yaygın yolsuzluk iddiaları vb.gibi sebeplerle artan gösterilerin ve giderek büyüyen bu derin öfkenin yanında sivil toplumun çözüm arayışları, Hüsnü Mübarek yönetimindeki rejime karşı olumsuz sonuçlanmaktaydı. Özellikle Mübarek yanlısı bir kesimin, görünürde sivil toplum anlamında en güçlü taraf olan Müslüman Kardeşler tekeliindeki muhalif kanadın gücü yüzünden de şiddetle rejimi desteklemeye devam ettiği gözlemlenmekteydi.

Bu gergin ortamın nedeni olarak görülen Cumhurbaşkanı Mübarek'in, 2012 Seçimi'ne de aday olma ihtimali üzerine, muhalif kesim tarafından alternatif bir başkan adayları aranmaya başlanmıştır. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı eski Başkanı ve 2005 Nobel Barış Ödülü sahibi hukukçu *Muhammed el-Baradey*, cumhurbaşkanlığı adaylığı için konuşulan isimlerin başında gelmekteydi. 2009 yılında Mahmud el-Hetta isimli bir kullanıcı tarafından açılan “*El-Baradei President of Egypt 2012*” isimli Facebook sayfası ile kısa zamanda 100.000'i aşkın kullanıcı tarafından takibe alınmıştır. Halkın yoğun ilgisi nedeniyle de el-Baradey Mısır'daki değişim hareketinde aktif bir rol oynamak istediğini, bunun içinde kendisine konum olarak görülen cumhurbaşkanlığı görevine de olumlu baktığını açıklamıştır. Yurtdışında yaşayan el-Baradey'in Mısır'a gelişi ile önemli konumlardaki muhalif liderler ve kanaat önderleri ile bir araya gelip *Ulusal Değişim Birliği*'ni kurması, vaad ettiği değişim için ilk girişimini gerçekleştirmesi olarak okunabilir. Feminist gruplar, öğrenci birlikleri ve muhalif partilerin de desteğini alan birlik faaliyetlerini düzenleyen politik ve sosyal talepleri de içine barındıran “*Değişim için el-Baradey'in*

7 Talebi” isimli yol haritası ile adil bir seçim yapılması için hükümete teklif götürmüştür. Bu listenin maddeleri de şu şekildedir:

1. *‘Olağanüstü Hal Durumu’nun sonlandırılması’*
2. *‘Yargı’ya seçimleri denetleyebilmesi için tam yetkiye sahip olması’*
3. *‘Seçimleri, uluslararası ve yurtiçi sivil toplumun takip edebilmesine olanak sağlamak’*
4. *‘Her bir adayın medya kanallarında yayınlanacak olan propaganda konuşmaları ve seçim kampanyası reklamları eşit sürelerde olmalı.’*
5. *‘Yurtdışında bulunan Mısır vatandaşlarına oy kullanma hakkının verilmesi’*
6. *‘Keyfi kısıtlamalar olmaksızın Cumhurbaşkanlığı görevini yürütme süresinin 2 dönem ile kısıtlanması’*
7. *‘Vatandaşların Ulusal Kimlik Kartı ile oy kullanma işleminin yapılması ve denetlenmesi’ (Ghonim, 2012 : 44-45)*

Ulusal Değişim Birliği ve el-Baradey’in bu talepleri, her ne kadar rejim tarafından reddedilse de, Mısır muhalefeti birleştirmek ve ona daha resmi bir gündem yaratması açısından önem arz etmektedir. El-Baradey’in 7 talebi; asgari ücretin düzenlenmesi, bireyin evrensel haklar çatısı altında olan sağlık ve eğitim ihtiyaçları ve istihdam gibi bazı sosyo-ekonomik gereksinimlerle beraber, ileride 25 Ocak İlkeleri’nin temelini oluşturacaktır. Muhammad el-Baradey cumhurbaşkanlığı seçimlerinden çekildiğini açıklamasına rağmen, “*El-Baradei President of Egypt 2012*” isimli sayfa , rejime karşı yürütülen uzun soluklu direnişin içinde kalarak, Facebook’un sosyal gücünü ispatlayan başka bir kanıt olarak varlığını sürdürmüş, Mübarek’in başkanlığına demokratik bir alternatifin olduğu gerçeğini vatandaşa göstererek, beklentilerin yükselmesini sağlamıştır.

3.6. “Hepimiz Halid Said’iz” : Devrimin Facebook Profili

2011’de Mısır toplumundaki dönüşüm ve politik değişim hareketini başlatan Tahrir Olayları’nın, yakın gelecekte yaşanmış birçok olayın ve gerekçenin birikimi ile meydana geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunların içinden, son nokta diyebileceğimiz olay ise ; 6 Haziran 2010 günü 27 yaşındaki IT uzmanı Halid Said’in gizli polis tarafından İskenderiye’deki bir internet kafeden çıkartılarak sokakta ağır şiddete maruz bırakılması olduğunu söyleyebiliriz . Kısa süre sonra olay yerinde hayatını kaybeden Said’in şiddet yüzünden tanınmaz hale gelen profil fotoğrafı ve tüm vücudunu gösteren diğer fotoğraflar çeşitli sosyal medya platformlarında yayılmaya başlamıştır. Bu durum, Google’da pazarlama direktörü olarak çalışan, Mısır’da dijital aktivizm ile sesini duyuran önemli genç liderlerinden biri olan *Wael Ghoim’in* insan hakları ihlallerini ve polis şiddetini protesto etmek amacıyla “*Hepimiz Halid Said’iz*” adı verilen bir Facebook sayfası oluşturmasına neden olmuştur. Kullanıcılarına fotoğraf, video ve yolsuzluk yapan polislerin listelerini paylaşma imkanı sağlayan Facebook sayfasının üye sayısı kısa sürede 500 bini aşarken, Mısır’ın Facebook üzerindeki en popüler insan hakları grubu olmuştur (Eltantawy&Weist, 2012). Dubai’de Geogle’in Orta Doğu Pazarlama Müdürü olarak çalışan otuz yaşındaki Mısır vatandaşı Wael Ghonim, aynı zamanda bir önceki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Mübarek’in karşısına muhalif bir aday olarak çıkan ElBaradei’nin Facebook üzerinde oluşturulan hayran sayfasının da kuruculuğunu üstlenmekteydi. Ghonim genç, liberal, Mısır’ın orta sınıfından gelen ve birçok başka dijital aktivist gibi Kahire’de eğitim görmüştü. Dijital aktivizm ile haşır neşir olan Ghonim, birçok ufak çaplı site ve Facebook sayfası ile de bu özelliğini geliştirmekteydi. *Hepimiz Halid Said’iz* sayfası ile zaman içinde öğrendiği teknikleri uygulamaya dökerek, sosyal ve politik öfkenin kanalize edilerek sistemleştirilebileceğini kanıtlamıştır. Kendi geliştirdiği kampanya planlama modelinden yola çıkarak; önceliğini, kullanıcıların, sayfaya konulan her türlü yazı ve görseli okuması, “beğen”mesi ve “yorum yapma”sı için teşvik etmeye vermiştir. İçerikler üzerinden etkileşime geçen sayfa takipçilerinden, oluşturulan bu sanal alandaki kampanyalara çevrimiçi katılmaları ve destek vermeleri beklenmekteydi. Bunu oluştururken Ghonim’in en etkili olduğu nokta ise; kullanıcılarla birebir fikir

alışverişinde bulunması ve aktif olarak sayfada yer almasını söyleyebiliriz. Sayfanın bu denli bir başarı elde etmesindeki başka bir neden ise; politik aktivist olanların ötesindeki kullanıcıların oluşturduğu geniş kesimi de etkileyebilmesidir (Ghonim, 2012). Bu amaçla, sayfada genellikle okumuş kesim tarafından bilinen standart Arapça(Fusha) yerine Mısır'ın Ammeya lehçesi kullanılmış ve eğitim seviyesi düşük olanlar için bol bol görsel malzemeler, video, fotoğraf gibi içeriklerle söylemler desteklenmiştir. Genç orta sınıf Mısırlıların, aynı zorluklarla boğuştukları için paylaşacak çok şeyi olduğunu düşünen Ghonim, Halid Said'in ağzından duygu yüklü yazılar yazarak kullanıcılar arasında oluşan kolektif özdeşlik kurma sürecini hızlandırmıştır.

Polis şiddetine karşı birlik olanların simgesi haline gelen Facebook sayfasında organize olan gençler, sivil itaatsizlik kapsamında eylemler organize etmişlerdir. Bunların biri; 2010 yılı Haziran ayı içerisinde gerçekleşmiş ve sosyal medya üzerinden örgütlenen protestocular, eylem süresince uymak zorunda oldukları talimatları yine bu araçlar üzerinden, özellikle *Hepimiz Halid Said'iz* sayfası üzerinden öğrenmiş ve yaygınlaşmasını sağlamışlardır. Mısır'da o dönemde yürürlükte olan Olağanüstü Hâl Yasaları'nda yer alan bir maddeye göre; kitlesel gösteriler izinlere tabii tutulmakta ve yasaklanmaktaydı. Buradan yola çıkarak; genç göstericiler yasayı ihlal etmeden eylemlerini gerçekleştirmek için bir çözüm bulmuşlar ve bunu, katılımcılar arasında paylaşmışlardır. Buna göre; eylemcilerin her biri arasında 2,5 metre olacak, çevrimiçi oylamayla belirlendiği üzere siyah kıyafetler giyilecek, slogan atılmayacak, bir saat boyunca Nil Nehri ya da deniz kıyısında beklenecek, sonra da yürüyüşe geçilecekti (Sutter, 2011). Eylem başarıyla sonlandırılmış, kullanıcıların harekete geçmesindeki istek ve eylem kurallarına sirayet etmelerindeki kararlılık ile daha büyük ve etkili eylemlerin düzenlenebilmesi için örnek teşkil etmiştir.

Düzenlenen bu protestonun ardından, 2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta meydana gelen gelişmeler ve halkın göstermiş olduğu direniş ve ayaklanma ile beraber Mısır'ın her yerinde ayaklanmalar başlamış ve *Hepimiz Halid Said'iz* sayfasının

önderliğinde 25 Ocak tarihinden Kahire’de kitlesel bir protesto gerçekleştirilmesi çağrısından bulunulmuştur (Keif, 2011).

3.7. #Jan25 - 25 Ocak Ulusal İsyân Günü

Mısır’da “Ulusal Polis Günü” olarak kutlanan ve resmi tatil sayılan 25 Ocak tarihi, eylemciler tarafından “*işkenceye, yoksulluğa, yolsuzluğa ve işsizliğe isyan günü*” olarak adlandırılmıştır. Bu günde eylem düzenleme çağrısı “*Hepimiz Halid Said’iz*” sayfasında ve 6 Nisan Gençlik Hareketi’nin kurucusu olan Asmaa Mahfouz tarafından Twitter ve diğer sosyal medya sitelerinde 25 Ocak’ın İngilizce kısaltması olan #Jan25 etiketi ile duyurulmuştur.

Büyük bir protestonun düzenlenmesi fikrinin ortaya çıkışında; İskenderiye’de Halid Said’in polis şiddeti yüzünden ölümünün öncesinde, 17 Aralık 2010 günü, Tunus’ta işsizlik yüzünden pazarda seyyar satıcılık yapan *Muhammed Buazizi* isimli vatandaşın tezgahına ruhsatsız olduğu gerekçesiyle el koymak isteyen zabıtalara ve onun, güvenlik güçlerine karşı direnmesi sonucu maruz kaldığı şiddet, hakeret ve aşağılanma nedeniyle o gün kendini ateşe vermesi olayının etkisi de büyüktür. Bu durum, halkın içinde bulunduğu, başta işsizlik sorunu, adaletsizlik ortamı ve anti-demokratik söylemlerin yükselişi vb. gibi sorunlar olmak üzere birçok durum için son dayanak noktası olmuştur. Tunus Devlet Başkanı Ben Ali’ye karşı başlatılan 11 günlük direnişin sonucu olarak hükümetin devrilmesi, benzer durumlarla boğuşan diğer Kuzey Afrika ülkelerinde de bu tip protestoların başlamasına neden olmuş ve *Arap Baharı* olarak tabir edilen olaylar skalasını doğurmuştur. Bu durum Mısır’da, zaten biriken sorunlar yumağı için itici bir güç haline gelmiş, ülke genelinde 25 Ocak için sosyal medya ve internette yayınlanan çağrıya katılan kullanıcılar, İskenderiye, Süveyş şehirleri ve Kahire başta olmak üzere Mısır genelinde gösteriler düzenlemişlerdir.

“*Hepimiz Halid Said’iz*” ve “*ElBaradei for President*” gibi Facebook sayfalarının moderatörleri olan Wael Ghonim, Abdulrahman Mansur ve Ahmed Salih, *Al-Ahly*

Futbol Takımı'nin taraftar grubu olan *Ultralar* ile *6 Nisan Gençlik Hareketi*'nin Facebook sayfasının 80 binden fazla üyesi, eğlence içerikli Nizan Kobani ile Mısır Şeker Kamışı Suyu Fan Sayfaları gibi oluşumlardan da destek alan “*Jan25- 25 Ocak*” için “*özgür bir etkinliğin hayata geçmesi*” tabirini kullanmışlardır (Ghonim, 2012:158). 25 Ocak'ta gerçekleştirileceği duyurulan protesto çağrısına Twitter üzerinden 78 bin kişi olumlu yanıt vermiştir. Twitter ve YouTube üzerinden yapılan paylaşımlarla dünya kamuoyunun da dikkati çekilerek, gelişmelerin yakından takip edilmesine uygun altyapı sağlanılmaya çalışılmıştır. Protestoyu düzenleyenler, ellerinde sadece bir kereliğine olan bu şansın farkındaydılar. Bu yüzden daha önce yaşadıkları tecrübelerden ve diğer ülkelerde gözlemledikleri protesto pratiklerinden yola çıkarak bir strateji planı hazırlamaya karar vermişlerdir. Plan üç ana ayak üzerine oturtulan başarılı bir protestoyu tarif etmekteydi :

- A. Mısır Güvenlik Güçleri'nin müdahale edebileceğinden daha büyük bir kitlenin katılımı
- B. Sivil Toplum Kuruluşları ve diğer örgütlenmelerden mümkün olduğunca çok fazla aktörü içinde barındırabilmesi
- C. Gösterilerin tek bir alanda başlamaması (Böylelikle güvenlik güçlerinin müdahale edebilme yetisi azaltılması amaçlanmıştır.)

Güvenlik güçlerinin, yaklaşan büyük gösteriye müdahalesini engellemek amacıyla 6 Nisan Gençlik Hareketi, Müslüman Kardeşler Gençlik Kolları, Hepimiz Halid Said'iz Hareketi gibi grupların liderleri 25 Ocak günü yapılacakları tartışmak amaçlı öncül bir briefing toplantısı düzenlemişlerdir. Yapılan toplantının sonucunda, yukarıdaki üç maddelik plan ile Tahrir Meydanı'nı çıkan yaklaşık 20 başlangıç yerinin belirlenmesi de kararlaştırılmıştır. Bu stratejiler sadece o toplantıya katılan 15 kişinin bilgisi dahilindeydi ve protestolar, bu 15 kişinin arkadaşlarına gönderdikleri SMS'ler ile onların da telefonlarındaki diğer numaralara bu mesajı iletmesi ile start almıştır (Kamel, 2011).

Gösterilerin başlamasının ardından Mısır hükümeti Facebook ve Twitter'a erişimin önüne geçebilmek için internet bağlantısını kesmiştir. Bu duruma tepki olarak protestolara katılım daha da genişlemiş, katılımcılar genellikle cep telefonları üzerinden SMS yoluyla birbirleriyle haberdar olmaya ve daha önce de bahsettiğimiz “*Twitter’ın mesaj yoluyla tweet gönderebilme özelliği*”nden yararlanarak, Tahrir ve çevresinde, diğer şehirlerde neler olup bittiğini tüm dünya ile paylaşmaya devam etmişlerdir. Sansür tedbirlerine rağmen çevrimiçi sosyal medya ve cep telefonu teknolojisi devletin bilgi ve iletişim üzerindeki tekeli kırarak, mutlak anlamda sansür uygulanmasını imkansız hale getirmiştir(Telli, 2012). Bilgi güçtür ve sosyal medya bu gücü kitlelere aktararak statüko haline gelen yolsuzluk ve baskıya karşı kitlelerin meydan okumalarına imkan sağlamıştır (Keif, 2011).

Sosyal medyanın protestolar sürecinde, grupları birleştiren ve organize olmalarını sağlayan önemli bir araç olmasının dışında, protestoya katılanların bir kısmının uzun zamandır bu platformda bulunan insanlardan oluşması ve dijital aktivizme kolay adapte olabilen bir yapıda olmaları, gösterilere dahil olmak isteyen ve sosyal medyada bulunmayan diğer kesimlerden ayırışmasını sağlamıştır. İnternet bu açıdan 25 Ocak’ı düzenleyenlere bir bakıma yardım etse de; sosyal medyadan uzak olanlar için– ilan dağıtımı, pankartlar vb- gibi geleneksel yöntemlerle de protestoya ilgi çekilmeye çalışılmıştır.

3.8. Sonuç

Yıllardır değişmeyen bir iktidara karşı başlatılan sistematik örgütlenmeye ve eylemler zincirine son tahlilde katılan sosyal medya araçları ile başlatılan direniş halinin, kitleleri sokaklara itme noktasında Mısır’da da etkin olduğunu söyleyebiliriz. Kuzey Afrika’da ve özellikle Mısır tekelinde yaygın görülen genç nüfus arasındaki işsizlik, yoksulluk ve umutsuzluk gibi kronikleşen sorunlar, sosyal medya araçları gibi sanal ortamların sağladığı birleştirici güç ile bireyi söyleminde desteklemiş, kişisel sorunların aslında toplumun büyük bir kısmına yayıldığı gerçeğini bireye kanıtlar hale gelmiştir. Orta Doğu’da görülen bu tip eylemlere sadece yeni teknoloji araçlarının sebep olduğunu savunmak, belirli bir zümrenin bilgisi dahilinde kalmadan yayılım gösteren hızlı kitle eylemciliğini negatife çeviren bir durum olacaktır. Sosyal ağların sokak aktivizminde en yoğun, en etkin ve belki de en doğru

şekilde kullanımına şahit olduğumuz Mısır'da süregelen sansür ve kısıtlamalar, politik reform taraftarlarının hızla örgütlenmesine ve inisiyatif bazlı çalışmaların gruplaşarak kitlelere ulaşma yolunda farklı kanallar aramasına neden olmuştur. Her bir hareket, kendi içinde sistemli bir örgütlenme planı çıkararak hem daha fazla katılımcıya ulaşmayı hedeflemiş hem de politik ve sosyal taleplerin daha anlaşılır şekilde dile getirilmesinde kendini aşmaya çalışmıştır. Aynı amaç etrafında toplanma kararı oalan Mısır muhalefeti, belki de asıl başarıyı bu noktada göstermiştir. Mübarek'in devrilmesi ülke genelinde siyasi zemini uzun bir süre stabil tutmayacaktı belki ama muhalefetin sistemli direnme tavrı ile yeni dünya nimetlerini kullanmaktaki becerisi, diğer birçok bölge ülkesinde görülen muhalif hareketlere örnek teşkil eder nitelikte sayılabilir.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yakın coğrafyamızda yaşanan buiki ç toplumsal hareket içerisinde, özellikle Facebook, Twitter, YouTube gibi metin ve görsel paylaşımları ile öne çıkan sosyal medya araçlarının, katılımı kolaylaştırma işlevinde bulunduğu dair birçok kanıt rastladık. Kullanıcılar arasında seferberlik potansiyelini harekete geçiren araçlar, eylemlerin oluşum ve gelişim aşamalarında siberaktivasyonu tetikleyerek motivasyonu arttırmış ve engellere karşı birlikte direnme halini etkilemiştir. Sosyal medyanın mobilizasyon potansiyeli, öncelikle bireyi etkileyebilmekte ve onu, katılıma motive ederek bir ağın parçası haline getirmektedir. Burada önemli olan; birey üzerinde uygulanan bu politikanın işlevselliğinin, toplumsal hareketler için ne denli etkili olduğunu anlayabilmektir.

Modernizm ile insan gücünün sistemleştirilerek köleleştirilmesine olanak sağlanırken, post-yapısalcılık ile bu durum herşeyin merkezine insanın konularak gerçekleşmesine de neden olabilmıştır. Bireyin özgürleşmesini sağlayarak, onun çözümlenmeye gitmesini ve etki alanını genişleterek kendi sınırlarını kaldırması gerekliliğini de açığa çıkartmıştır. Biyopolitik analizlerin aynı zamanda eleştirel bir işlevi de yerine getirdiğini düşünürsek; bu tip fenomen durumların kökenlerinde yatan nedenleri de değerlendirmek gerekmektedir. Öyle ki; her bir ülkenin ve olayın aktörleri ve gelişim süreçleri, kendi içlerinde yer alan farklı dinamikler sebebiyle çeşitlilik göstermektedir. Sosyal medya araçlarına ve yeni teknolojik gelişmelere farklı toplumların entegre olma hızındaki değişkenlikler de, bu duruma örnek teşkil etmektedir. Birey özelinden yola çıkarsak da; söz konusu süreçlerde bilgisayar ya da telefonları başında sanal bir ortamdan, dışarıda bir yerlerde gerçekleşen gerçekliğe verdikleri tepkilerle o olayın seyrini değiştiren kilit nokta, yine sosyal medya kullanıcıları olmuştur. Başka bir deyişle, örgütlenmelerin ve aktivist oluşumların mobilizasyon becerilerini geliştirerek, aslında bireylerin bu potansiyel içerisinde daha fazla rol alması sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca sosyal medyanın eylemlerde sempatanların, haber ve bilgi paylaşımını üst düzey bir etki alanı içerisinde yapmasına olanak sağlaması, hareketlerin ve direnişlerin daha kısa ve

etkili yoldan amaçlarına ulaşmasına da ön ayak olmaktadır. Buna ek olarak; birçok örnekte de görülen, web sitelerinde yayınlanan eylem organizasyonun yeri, zamanı ve eylem sırasında yapılacaklarla ilgili bilgilerin paylaşılması, protesto sırasında da bu bilgilerin altında yer verilen fotoğraf, ses kaydı ve videoların kullanıcılarla paylaşılması da kitlelerin dikkatini çekmekte önemli bir adım olarak karşımıza çıkmıştır.

Farklı çıkış noktaları, aktörleri ve eylem stratejileri ile birbirinden ayrılan bu eylem dizinleri, sonuçlanmaları açısından da farklılıklar göstermiştir. İran'daki seçimlerde Ahmedinejad tekrar cumhurbaşkanı seçilirken, Mübarek'in yaklaşık 30 yıllık iktidarına son verilmiştir. Sosyal medyanın eylemlerde kullanım pratiğini keşfeden ve bu direnişte onu tecrübelendiren kullanıcılar, günümüzde birçok olayın yayılmasına ve sanal ağ cemaatinin kurulmasına katkı sağlamaya devam etmektedirler.

Benzer aşamalardan geçen direnişlerin ilk göze çarpan ortak noktası sosyal medya olurken, diğeri de hükümet güçleri tarafından uygulanan sansür olmuştur. İnternete getirilen kısıtlamalar ve bazı web sitelerine erişimin yasaklanması gibi durumlar, incelediğimiz bu iki ülke de hem eylemler sırasında hem de eylem sonrası uygulamaya konulmuştur. Ancak iletişim alternatiflerini yaratmakta her zaman bir adım önde olan eylemciler, yine teknolojik araçlarla bu boşluğu da doldurabilmişlerdir.

Sosyal medyanın toplumsal hareketleri içerisindeki rolünün; dağınık haldeki katılımcıları organize ederek alanlara çıkmaya teşvik etmesi noktasında duygusal bir seferberlik halinin yaratılmasını sağlayan önemli bir katkısı da vardır. Özellikle eylemlerde karşılaşılan şiddet görüntüleri, tepkinin ve öfkenin büyütülmesinde çarpıcı bir etkidir. Sosyal medyanın günümüz hareketleri için hem taktiksel olanaklar sunması, hem de bireyleri harekete geçirip sokağa çıkarabilecek duygusal anlatım araçlarına yer vermesi ve gerekli motivasyonu sağlberaber aması ile güçlü bir rol üstlenmektedir.

Siyasi ve sosyal sorunların birikerek bu tip büyük çaplı sivil itaatsizliklere ve toplumsal eylemlere dönüşmesi ile kamuoyunun bu söylemlere dikkat kesilmesi ve bireylerdeki farkındalık bilincinin artırılarak özfarkındalığının dışında bir saha ile tanışması ve ona entegre olması hali de gözlemlenmiştir. Sosyal medya bu yönüyle gündem yaratmayı başarabilmekte, o gündemi kendi içinde dönüştürerek, kendini sanal alanından taşırayabilmektedir. Ana akım medyanın etkisinin ve güvenilirliğinin azaldığı bir dönemde bu tip fenomenlerin ortaya çıkması, toplumları değişim için mücadele etmeye ve demokrasi söylemine uygun bir yaşam biçimini inşa etme aşamasında dayanışma göstermeleri konusunda teşvik etmekteye zorlamaktadır. Oluşturulan bu sanal alanların kamusal ve bireysel hayatları da dönüştürdüğü, dolayısıyla da toplumun evriminin gerçekleştirilmesinde yardımcı bir rol oynadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- 1) Abaza, Khairi. (2011). “*Uniting Egypt’s Opposition: who are they and what do they want?*”. Erişim Adresi: <http://www.foreignaffairs.com/articles/67371/khairi-abaza/uniting-egypts-opposition> .
- 2) Abadi, Cameron. (2010). ‘*Iran, Facebook and Limits of Online activism*’. *Foreign Policy*. Erişim Tarihi : 25.05.2016 Erişim Adresi : <http://foreignpolicy.com/2010/02/12/iran-facebook-and-the-limits-of-online-activism/>
- 3) Abdulla, Rasha. (2007). *The Internet in the Arab World: Egypt and Beyond*, New York: Peter Lang.
- 4) Agamben, G. (2013). *Kutsal İnsan : Egemen İktidar ve Çıplak Hayat* . İstanbul : Ayrıntı Yayınları
- 5) Akdoğan, İtr. (2014). *Dijital Politik Fanteziler*. İstanbul : İletişim Yayınları
- 6) Alikılıç, Özlem Aşman. (2011). *Halkla İlişkiler 2.0*. Ankara: Efil Yayınevi Yayınları .
- 7) Aouragh, M. ve Alexander A.(2011). The Egyptian Experience: Sense and nense of the Internet Revolution. *International Journal of Communication*, 5.cilt 1344-60. Erişim adresi : <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/1191>
- 8) Axworhty, Michael. (2014). *Revolutionary Iran A History of the Islamic Republic*. England : Penguin Books
- 9) Binark, Mutlu. (2009). *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: “Görülüyorum Öyleyse Varım*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- 10) Bradley, J.R. (2008). *Inside Egypt: The Land of the Pharaohs on the Brink of Revolution*. New York.
- 11) Burns, Alex & Eltham, Ben. *Twitter Free Iran: An Evaluation of Twitter's Role in Public Diplomacy and Information Operations in Iran's 2009 Election Crisis*. In Record of Communication Policy and Research Forum. Sydney: University of Technology. Erişim tarihi: Mart 2016 <http://eprints.vu.edu.au/15230/>
- 12) Buxton, Stephen D. (2009) . *A death in Tehran*. Erişim adresi : <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/deathintehran/>
- 13) Castells, Manuel. (2013). *İsyen ve Umut Ağları İnternet Çağlarında Toplumsal Hareketler*, Türkiye: Koç Üniversitesi Yayınları.

- 14) Çoban, B. (2010). *Toplumsal Hareketler Ve Radikal Medya Yeni Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Kalkeon Yayınları.
- 15) Erdem, C. 2013 .“*Alain Badiou'nun Olay Felsefesi ve Gezi Ruhunu'nun Hakikati (Varlık Versiyonu)*”, Erişim adresi :
<http://cengizerdem.wordpress.com/2013/08/16/alain-badiounun-olay-felsefesi-ve-gezi-ruhunu-hakikati-5/>
- 16) Eltantawy, Nahed & Weist, Julie B. (2012). Social Media in the Egyptian Revolution. *International Journal of Communication*, 5, 1207-1224. Erişim adresi : <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/1242> , High Point University.
- 17) Dabashi, Hamid. (2011). *The Green Movement in Iran*. New Jersey: Transaction Publishers.
- 18) Deleuze, Gilles. (2012). *Kapitalizm ve Şizofreni II : Bin Yayla*. Ankara: Bilim ve Sosyoloji Yayınları/Felsefe Dizisi.
- 19) Dijk, Jan Van . (2006). *The Network Society Social Aspects of Network*. Londra: Sage Publication.
- 20) Faris, David. (2010). Revolutions without revolutionaries? Social media networks and regime response in Egypt. *University of Pennsylvania*, 116,
- 21) Foucault, M. (2003). *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları sf: 102–104
- 22) Gerbaudo, P. (2012). *Twitler ve Sokaklar : Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği* İstanbul : Agora Kitaplığı
- 23) Ghonim, Wael. (2012). *Revolution 2.0: The Power of the People is Greater than the People in Power : A Memoir*. Boston.
- 24) Habermas, J. (2010). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. İstanbul : İletişim Yayınları
- 25) Idle, N. ve Nunns A. (2014). *Tahrir Meydanı'ndan Tweet'ler* . İstanbul : Paloma Yayınevi.
- 26) Iskander, E. (2011). Conneting the national and the virtual : Can Facebook activism remain relevant after Egypt's January 25 uprising?. *International Journal of Communication*, 5.cilt, 1225-37. Erişim adresi :
<http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/1165>
- 27) John D. Sutter. 2011. “The faces of Egypt's ‘Revolution 2.0’”, *CNN World*.

Erişim:

www.cnn.com/2011/TECH/innovation/02/21/egypt.internet.revolution/index.html

- 28) Keif, Echo. (2011,). *We Are All Khaled Said: Revolution and the Role of Social Media*. Erişim tarihi : www.pubchoicesoc.org/papers_2012/Keif.pdf.
- 29) Lemke, Thomas. (2012). *Biyopolitika - Biopolitik zur Einführung*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- 30) Majd, Hoomani. (2011). *The Ayatollahs' democracy: An Iranian Challenge*. New York.
- 31) Morozov, Evgeny. (2011). *The Net Delusion: The dark side of Internet Freedom*. New York: Public Affairs.
- 32) Nixon, Ron. (2011,). *U.S. Groups Helped Nurture Arab Uprisings*. Erişim tarihi: Mart, 2016, <http://www.nytimes.com/2011/04/15/world/15aid.html>
- 33) OpenNet Initiative. (2009,). *Internet filtering in Iran*. Erişim tarihi: http://opennet.net/sites/opennet.net/files/ONI_Iran_2009.pdf.
- 34) Osman, Tarek. (2010). *Egypt on the Brink: From Nasser to Mubarek*, New Haven : Yale University Press.
- 35) Peterson, Daniel C. (2010). *Let The Swords Encircle Me: Iran – A Journey Behind the Headlines*. New York
- 36) Slackman, Michael. http://www.nytimes.com/2009/11/22/world/middleeast/22ayatollah.html?_r=2&hp Kasım 2009.
- 37) Sayımer, İ. (2014). Yeni Medya Ortamlarından Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareket Deneyimleri, *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi 2, Özel Sayı*.
- 38) Telli, Azime. (2012, AY YAZ). Mısır Devrimi'nde Sosyal Medyanın Rolü , *Bilgesam Bilgi Strateji Dergisi 4, 7*.
- 39) Quirk, Paul. (2009). *Iran's Twitter revolution*. Erişim tarihi: http://www.fpif.org/articles/irans_twitter_revolution
- 40) Uçkan, Ö. (2012) . *Dijital aktivizm ne kadar etkili?*. Erişim Tarihi: 25.05.2016 , <http://www.politus.org.tr/Detay2.aspx?id=105>
- 41) USAK, “Tarih Makas Değiştirirken Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da Değişim Arzusu”, Rapor No: 11-02, Nisan 2011: 5

- 42) Tilly, Charles. 2004, “*Social Movements, 1768-2004*” Paradigm Publishers.
- 43) Tunç, Aslı. 2013. TimeOut İstanbul Dergisi Röportajı. Erişim :
<http://www.timeoutistanbul.com/sehirdenevar/makale/3162/Prof-Dr-Asli-Tunc--Röportaj>
- 44) Yağmurlu, Aslı. (2011). *Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler ve Sosyal Medya*. İstanbul: Selçuk İletişim.
- 45) Zizek, Slavoj. (2013). *Dünyadaki İsyanların Anlamı* . İstanbul : Agora Kitaplığı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Erzan AKTAR
Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri: 05/10/1986 İstanbul
Elektronik Posta: erzanaktar@hotmail.com / erzanaktar.ea@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Orta Öğretim	Haydarpaşa Anadolu Lisesi	2004
	Yabancı Dil Bölümü	
Lisans	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi	2010
	Arap Dili ve Edebiyatı	
Yüksek Lisans	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	2016
	Sosyal Bilimler Enstitüsü	
	Uluslararası İlişkiler Bölümü Tezli Yüksek Lisans	

YABANCI DİLLER

İngilizce	İleri Düzey (Advanced)
Arapça	Üst-Orta Düzey (Upper-Advanced)
Farsça	Başlangıç (Elementary)

İŞ TECRÜBESİ

Mart 2010 – *Bir Kitap = Bir Gelecek Eğitim Projesi*

Projeler Koordinatörlüğü (devam ediyor)

Aralık 2010 – *Egypt Cairo International Film Festival*

Symposium on the Interaction of International Relations

Yardımcı Tercüman

Ağustos 2015 – *PS Europe Avrupa Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*

Sosyal Sorumluluk Birimi Koordinatörü (devam ediyor)

Eylül & Ekim 2015 – *Cüneyt Özdemir ile 5NİK Televizyon Programı*

Prodüktör Asistanlığı & Suriyeli Mülteciler Dosyası Araştırmacısı

Haziran 2016 – Köy Okulları Destek Ağı KODA Projesi

Proje Tasarım Ekibi Üyesi (devam ediyor)